

INFORMÁTOR

XVI/2005/2

NITRA

OBSAH: • Dôležité informácie • Spoločensko-vedecké podujatia • Z činnosti múzeí • Archeológia a verejnosť • Spomínanie • Jubileá • Opustili naše rady • Nové publikácie • Oznamy redakcie •

DÔLEŽITÉ INFORMÁCIE

Výročná členská schôdza Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV a Zjazd slovenských archeológov 2005

Tohtoročný Zjazd slovenských archeológov, ktorý tradične usporiadala Slovenská archeologická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV Nitra, sa uskutočnil v dňoch 19. – 20. apríla 2005 v Kováčovej. V rekreačnom zariadení Ovčiar, situovanom v príjemnom horskom prostredí, sa Zjazdu a Výročnej členskej schôdze zúčastnilo 43 členov (podľa prezenčnej listiny).

Podobne ako v predchádzajúcich rokoch, aj toto stretnutie bolo rozdelené do dvoch navzájom prepojených blokov. Prvú časť rokovania tvorila Výročná členská schôdza, v rámci ktorej odzneli správa o činnosti a hospodárení v roku 2004, správa revíznej komisie a návrh činnosti a rozpočtu (aj s pridelenými finančnými prostriedkami od Rady slovenských vedeckých spoločností /ďalej RSVS/) na rok 2005. Slnečné počasie a jarná pohoda umožnili rokovať priamo pod holým nebom. Po pracovnej časti – Výročnej členskej schôdze – sa účastníci presunuli do prednáškovej sály, kde popoludní odznel prvý blok referátov zameraný na aktuálne otázky archeologického výskumu na Slovensku. Odbornú časť Zjazdu slovenských archeológov tvoril blok trinástich referátov.

Zápisnica z Výročnej členskej schôdze Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV

Prítomní: podľa prezenčnej listiny z 19. a 20. apríla 2005.

Program:

1. Otvorenie
2. Návrh programu
3. Správa o činnosti a hospodárení SAS pri SAV v roku 2004
4. Správa revíznej komisie
5. Príhovor riaditeľa AÚ SAV
6. Návrh plánu činnosti a rozpočtu na rok 2005
7. Činnosť Archeologickej rady pri MK SR
8. Diskusia
9. Rôzne
10. Návrh uznesenia
11. Záver

1 – 2) Výročnú členskú schôuzu Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV ako i Zjazd slovenských archeológov 2005 otvoril predseda PhDr. I. Cheben, CSc. Privítal účastníkov a oboznámil prítomných s dôvodmi organizovania tohtoročného stretnutia v Kováčovej. Následne predseda SAS prednesol návrh programu, ktorý bol prítomnými bez pripomienok schválený.

3) Tajomníčka SAS Mgr. E. Fottová prednesla podrobnejšiu správu o činnosti Výboru SAS za obdobie od posledného zjazdu v roku 2004. Spomenula najvýznamnejšie vedecké podujatia a zmienila sa aj o vedecko-popularizačnej publikáčnej činnosti. Vo svojom vystúpení podala aj informáciu o aktuálnom stave členskej základne. Pre

neprítomnosť hospodára Spoločnosti predložila čiastkovú správu o činnosti a hospodárení za rok 2004, v ktorej prezentovala spôsob použitia dotačných a vlastných finančných prostriedkov na činnosť SAS. Obidve správy plénum bez pripomienok schválilo.

4) Čiastkovú správu revíznej komisie prednesla PhDr. G. Březinová, CSc., a to na základe predbežnej kontroly peňažného denníka zo dňa 15. 4. 2005. Doplňujúce informácie k správe o hospodárení a k predloženiu koncoročného vyúčtovania pre RVSS podal predseda SAS. Plénum čiastkovú správu schválilo s tým, že záverečná kontrola hospodárenia sa uskutoční v najbližšom období (pozri prílohu zápisnice).

5) Rokovanie Výročnej členskej schôdze pozdravil aj zástupca spoluorganizátora riaditeľ Archeologického ústavu SAV prof. PhDr. A. Ruttkay, DrSc., ktorý pripomenal postavenie SAS v súčasných podmienkach organizovania archeologickej činnosti na Slovensku. V závere žaželal členskej schôdzi a Zjazdu SAS úspešné rokovanie.

6) Tajomníčka SAS Mgr. E. Fottová oboznámila prítomných s Návrhom činnosti a rozpočtu na rok 2005, ktorý plénum bez pripomienok odsúhlasilo. Zároveň informovala aj o dotáciách pridelených na jednotlivé akcie RSVS. Plénum vzalo na vedomie poskytnutú dotáciu na jednotlivé plánované podujatia SAS na rok 2005.

Predseda SAS v tejto súvislosti plénum informoval, že pridelené finančné prostriedky RSVS na jednotlivé akcie budú SAS skutočne poukázané až po zúčtovaní predchádzajúceho kalendárneho roka. Zúčtovanie a vzniknutú situáciu spôsobil hospodár SAS. Na základe tejto skutočnosti bol Mgr. P. Barta výročnou členskou schôdzou odvolaný z funkcie vo výbere SAS. Do výboru bol členskou schôdzou odsúhlasený prof. PhDr. E. Krekovič, CSc., ktorý sa pri voľbách v roku 2003 umiestnil na pätnásťom mieste.

Prítomní boli upozornení na možnosť predkladania požiadaviek na výbor SAS aj v priebehu roka, pričom na RSVS ich spoločnosť predkladá raz za štvrt'rok.

7) O činnosti v prvom volebnom období Archeologickej rady informoval plénum jej predseda PhDr. M. Ruttkay, CSc. Spomenul zameranie činnosti rady a najdôležitejšie problémy, ktoré v priebehu troch rokov Archeologickej rady riešila.

V diskusii vyslovili viacerí členovia SAS žiadosť, aby PÚ SR a jednotlivé KPÚ poskytovali informácie o rozhodnutiach o výskumoch na webovej stránke PÚ SR alebo MK SR.

8 – 9) V rámci diskusie informoval predseda Spoločnosti prítomných členov o pracovných stretnutiach RSVS, na ktorých sa hovorilo o spôsobe financovania a zúčtovania finančných prostriedkov vedeckých spoločností, rozdelovania a zúčtovania dotácií podľa nového ekonomickejho systému spojeného so štátou pokladnicou.

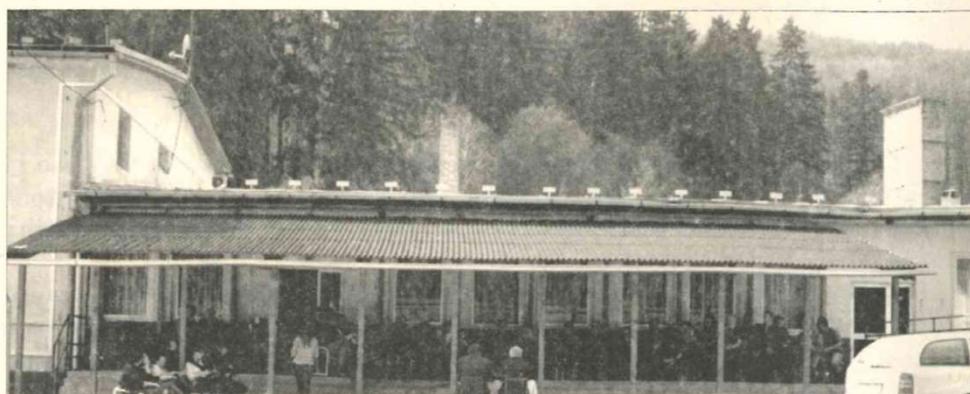
Predseda SAS prečítał prítomným list generálneho riaditeľa SNM PhDr. P. Marákyho týkajúci sa deponovania archeologických nálezov a ich evidencie, ktorý adresoval aj ministru kultúry SR, predsedovi SAV a SAS.

Hlavná redaktorka Informátora Mgr. L. Benediková pripomenula niekoľko faktov súvisiacich s vydávaním časopisu.

10) Na záver rokovania Výročnej členskej schôdze Slovenskej archeologickej spoločnosti prečítala tajomníčka SAS Mgr. E. Fottová návrh uznesenia, ktoré plénum bez pripomienok schválilo. Výročnú členskú schôdzu ukončil predseda SAS PhDr. I. Cheben, CSc., ktorý prítomným podčakoval za aktívnu účasť.

11) V odbornej časti Zjazdu odzneli nasledovné referáty: M. Ruttkay: Záchranný výskum v Nitre na Svätoplukovom námestí (v rámci referátu informoval ešte o dvoch ďalších lokalitách v Nitre-Dolných Krškanoch a v Nitre-Lužiankach); M. Kotorová-Jenčová: Prvá sezóna výskumu na Hrádku v Mrázovciach; M. Soják: Perspektíva výskumu jaskyň na príklade niektorých lokalít na východnom Slovensku; M. Soják: Predbežné výsledky záchranného výskumu vo Veľkej Lomnici (okr. Kežmarok); I. Kuzma: Rondely na Slovensku; V. Varsík: Záchranný archeologický výskum v Beckove; J. Bartík: Sídlisko stredodubajskej mohylovej a velatickej kultúry v Lozoríne; G. Březinová: Nitra-Mostná ulica – osídlenie z doby bronzovej; J. Hunka: Nálezy mincí z 11.-15. stor. zo Slovenska; R. Kustár: Výskum neolitickejho sídliska na lokalite Harta-Gátórház; E. Fottová: Prieskumy a zisťovacie výskumy v oblasti Novohradu; J. Jakab – M. Ruttkay: Kostra ženy so stopami smrtiaceho poranenia z neolitickejho hrobu v Nitre-Dolných Krškanoch; Z. Rajtárová-Stegmann: Slovensko-nemecký výskum na výsinnom hradisku Stitáre-Žibríca (okr. Nitra); E. Mirošayová: Nové nálezy z doby halštatskej zo Slovenského krasu; R. Malček: Zvolen-Podborová. Neolitické nálezy jednej riečnej terasy.

zapísala Mgr. Eva Fottová

Správa revíznej komisie
(odznala na Zjazde SAS 2005)

Vzhľadom na to, že nie je správne ukončené účtovníctvo za rok 2004 revízna komisia odporúča výboru SAS:

1/ aby poverený pracovník za finančie v roku 2004, v tomto prípade Mgr. Peter Barta, zodpovedne ukončil rok 2004 podľa platných smerníc a zásad pre RSVS (s tým súvisí aj odovzdanie všetkých potrebných výkazov o hospodárení za rok 2004 na RSVS).

2/ po uzavretí roku 2004 bude revíznu komisou následne znova urobená kontrola účtovníctva.

3/ až po revízií bude možné odovzdať celú agenda hospodárenia novozvolenému hospodárovi SAS.

4/ revízna komisia odporúča, aby za vedenie hospodárenia niesol plnú zodpovednosť Mgr. Peter Barta.

V Nitre, dňa 15.04.2005

Dodatok k revíznej správe

K bodu 1/ k 30. 4. 2005 Mgr. Peter Bárta ukončil rok 2004 a odovzdał potrebné výkazy na RSVS. Všetky náležitosti boli splnené a v poriadku odovzdané na kontrolu.

K bodu 2/ 2. 5. 2005 bola revíznu komisou urobená kontrola účtovníctva a celá agenda bola odovzdaná pani Zuzane Tallowej (externej ekonómke SAS), ktorá bude pokračovať vo funkcií pokladníka SAS pri SAV.

Predsedu revíznej komisie: Eva Ravigerová

Členovia: PhDr. G. Březinová, CSc.

PhDr. J. Hunka, CSc.

**Správna rada
SPOLOČNOSTI ANTONA TOČÍKA**

ďakuje všetkým, ktorí jej poukázali 2% zo svojich daní z príjmov za rok 2004
prostredníctvom týchto daňových úradov:

DÚ Nitra I:	6 099.-	DÚ Banská Bystrica I	851.-
DÚ Nitra II:	6 303.-	DÚ Banská Bystrica II	1 040.-
DÚ Bratislava I	554.-	DÚ Košice IV	903.-
DÚ Bratislava II	6 639.-	DÚ Poprad	538.-
DÚ Bratislava IV	672.-	DÚ Skalica	2 181.-
DÚ Bratislava V	1 827.-		
DÚ Bratislava VI	524.-	Spolu	28 131.- Sk

Správna rada SAT využije tieto finančné prostriedky na podporu tlače archeologických a numizmatických publikácií, čo je náplňou a cieľom jej činnosti.

ZÁROVEŇ SA NA SVOJICH PRIAZNIVCOV OBRACIA S PROSBOU O PODPORU V KALENDÁRnom ROKU 2006 POUKÁZANÍM 2% ZO SVOJICH DANÍ ZA ROK 2005 NA ÚČET SAT. Informácie eva.kolnikova@savba.sk alebo na tel. číslach 0903/394 457, 037/7335738-41.

Eva Kolníková

SPOLOČENSKO-VEDECKÉ PODUJATIA

Konferencia k diaľkovej obchodnej výmene v Poľsku

Inštitút archeológie Univerzity vo Wroclavi v spolupráci s Mestským múzeom vo Wroclavi usporiadali konferenciu na podnetnú a stále diskutovanú tému: Diaľková obchodná výmena v dobe bronzovej a starzej dobe železnej. Konferencia sa uskutočnila v priestoroch Univerzity v dňoch 19. – 20. apríla 2005. Po vstupnom referáte B. Gedigu, ktorý vyzval prítomných mladších kolegov k netradičným pohľadom a spôsobom riešenia obvyklých stránok starých problémov, k nastrojovaniu aj celkom nových otázok a k použitiu nových metodických prístupov, odznelo na podujatí vyše dvadsať príspevkov. Zastúpené boli organizácie z Bydgoszce, Gliwic, Krakova, Lodže, Lublinu, Poznane, Varšavy, Vroclavu, Českú republiku zastupovali České Budějovice, Praha a Opava a Slovensko

jeden zástupca z Archeologickej ústavu SAV v Nitre. Príspevky poľských archeológov sa sústredovali na materiálne prejavy diaľkovej výmeny v konkrétnych častiach Poľska, ktorých pôvod sa pre diskutované časové obdobie hľadá v rôznych európskych územiach.

Na konferencii odzneli aj tieto referaty: Szlaki północno-pontyjskie w systemie dalekosiężnej wymiany handlowej społeczeństw zlewni południowego Bałtyku (A. Kośko); Recepja wpływów zakarpatskich w trzinieckim kręgu kulturowym jako wyraz dalekosiężnych kontaktów. Możliwości interpretacji faktów archeologicznych (J. Górska/P. Makarowicz); Oddziaływanie środkowodunajskiej kultury pól popielnicowych na grupę śląską kultury lużyckiej w młodszym okresie epoki brązu (M. S. Przybyła); Problematika wschodnio-środkowoeuropejskich powiązań Lubelszczyzny w młodszej epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w świetle dotychczasowego stanu badań oraz zasobu źródeł (A. Kłosińska); Wielkopolska w strukturze dalekosiężnych kontaktów wymiennych późnej epoki brązu (M. Kaczmarek); Grodisko kultury lużyckiej w Komorowie, pow. Szamotuły – domienna faktoria handlu burzstynem we wczesnej epoce żelaza (T. Malinowski); Etruskie kontakty z Europą Środkową. Zarys problematyki. (E. Bugaj). Zahraniční bádatelia prezentovali napr. Höhenfundstellen der Bronze- und Hallstattzeit in Südböhmen und ihre Anknüpfung zum interregionalen Handelsaustausch (O. Chvojka/ P. Hrubý); Jeseníky a dálková komunikace v době bronzové a halštatské (V. Janák). Na začiatku podujatia dostali účastníci súbor krátkych súhrnov prednášok. Príspevky k tejto zaujímavej a z viacerých aspektov dôležitej téme výskumu pravekých dejín budú publikované aj v samostatnom zborníku.

Klára Marková

„Doba laténska v Čechách, na Morave a na Slovensku“

V poradí už šieste medzinárodné stretnutie odborníkov a záujemcov o problematiku doby železnej sa uskutočnilo opäť na Slovensku. Garantom týchto stretnutí je Československá skupina pre dobu železnú. Tentoraz nás od 2. do 5. mája 2005 hostila metropola východného Slovenska Košice. Konferencia sa uskutočnila pod záštitou predsedu Košického samosprávneho kraja RNDr. Rudolfa Bauera. Hlavným usporiadateľom bola Východoslovenská pobočka Archeologickej ústavu SAV, hlavnou organizátorkou PhDr. Elena Miroššayová, CSc.

V programe konferencie sa našlo miesto ako pre prezentáciu výsledkov bádania doby laténskej formou referátov, posterov, tak aj pre prehliadku lokalít v blízkom okolí. Referaty v priebehu prvého a tretieho dňa konferencie boli rozdelené do blokov. V prvý deň odzneli zaujímavé prednášky o tažení stredoeurópskych Keltov na Balkán a zničení miest v Trákkii (J. Bouzek), o otázke predmincových a nemincových platiel u Keltov v strednej Európe (J. Militký), o minciach Eraviskov v neskorolaténskom prostredí (E. Kolníková), o včasnakeltskom umení (V. Megaw). Nové nálezy – zoomorfne kovanie z bratislavského hradu a včasnolaténsku sfingu z Horných Orešian prezentovali R. Čambala a I. Bazovský. Opäť dostali priestor na zhodnotenie výsledkov prác doktoradi z Nitry, ktorých referaty sa venovali distribučným zónam niektorých typov laténskych spôn na území Karpatskej kotliny (G. Brezňanová) a priestorovej analýze vytipovaných skupín kruhového šperku doby laténskej na pohrebiskách juhzápadného Slovenska v konfrontácii s vybranými typmi ozdobných kruhov z územia Moravy a Čiech (M. Furman).

Pohľad na opevnenie hradiska v Zemplíne, súčasný stav.

Druhý deň bola na programe celodenná exkurzia. Väčšina účastníkov konferencie bola na „východe“ po prvýkrát a príjemne ich prekvapilo srdečné privítanie na znácej lokalite a v obci Zemplín starostkou Ing. M. Janičkovičovou, ako aj úžasná atmosféra v Zemplínskom múzeu v Michalovciach spojená s prezentáciou expozícií a hlavne s možnosťou priameho štúdia laténskych nálezov z Ižkoviec. Zbierky a expozície Zemplínskeho múzea sú umiestnené v priestoroch barokovo-klasicistického kaštieľa šlachticov zo Starého a z Michaloviec (zo 17. storočia) a predstavujú živú i neživú prírodu, a tiež kultúrnohistorický a hospodársky vývoj zemplínskeho regiónu. Podávanie za túto časť exkurzie patrí riaditeľke múzea a kolegyni PhDr. L. Gačkovej.

Obedňajšiu prestávku sme strávili v peknom prostredí kaštieľa, ktorý dal postaviť v roku 1786 gróf I. Caky v barokovo-klasicistickom slohu, v sídle terajšieho Vlastivedného múzea v Trebišove. Za pohostinnosť a sprievodné slovo v expozíciiach múzea a o dejinách okresu, so zvláštnym zreteľom na polnohospodárstvo a tokajské vinohradníctvo

na východnom Slovensku, patrí vďaka riaditeľovi múzea. Záverom našej exkurzie bola obhliadka pozostatkov hradu Parič a parku s neogotickou hrobkou rodiny Andrašiovcov (za sprevádzanie ďakujeme PhDr. J. Chovancovi).

Tretí deň konferencie odzneli referáty o laténskom sídlisku v Prahe-Křeslicích (T. Polišenský) a o včasnorlaténskom osídlení Pomoravia (P. Vlasatíková). Zhrnutiu doterajších výsledkov zo sídliska v Sudoměřicích bol venovaný referát D. Parmy a paleobotanickým poznatkom zo sledovaných lokalít prednáška M. Hajnalovej. Zaujali aj témy o využití tomografie (CT) pri zobrazovaní výplne laténskych hrobov (M. Hložek) a o technológii výroby železnych mečov z dáckeho pohrebiska Malaja Kopaňa (V. G. Kotigoroško/L. Mihok). Ďalšie prezentácie predstavili laténske pohrebisko v Hustopečích u Brna (P. Kos) a osídlenie Čičvianskeho hradného vrchu – lokalitu Sedliská-Podčičva (M. Kotorová-Jenčová). Referáty poľských kolegov sa venovali novým laténskym nálezom z horného Sliezska (M. Bednarek), studniám zo včasnej doby železnej na sídlisku v Milejowiciach (L. Žygadlo) a na problému interpretácie tretej fáze tynieckej kultúry v Malopoľsku (M. Rudnicki). Prednáškový blok uzatvárali referencie domácich účastníkov. Zaujímavý prehľad o laténskom poľnohospodárskom náradí v slovenských nálezoch predstavil K. Pieta. Nový pohľad na datovanie starších sídliskových nálezov z Výčap-Opatoviec zase G. Březinová. Ďalší referát bol venovaný Bratislavie a neskororlaténskemu horizontu v priestore Uršulínskej ulice (A. Vrtel''), nové nálezy z doby laténskej na Spiši predstavil M. Soják.

Už od prvého dňa boli v priestore útulnej prednáškovej miestnosti vyvesené postery zamerané na rôzne aktuálne témy a najnovšie výsledkov výskumov. Tretí deň konferencie mali autori možnosť referovať formou krátkych vstupov, ktorým bol venovaný pomerne rozsiahly priestor a bohatá diskusia. Diskutovali sa nasledovné okruhy: kôň v laténskom umení – špecifika jeho zobrazenia a možné vzory (M. Ševcová), najnovšie výsledky interdisciplinárneho výskumu laténskych textilných zvyškov na Slovensku a na Morave (T. Belanová), predbežný antropologický rozbor laténskeho kostrového pohrebiska v Hustopečích pri Brne (T. Trubačová), nové laténske sídlisko v Podobraví, okr. Kutná Hora (J. Valentová/R. Šumberová), laténske osídlenie Podripska – oblasť Roudnicka (M. Trefný), opevnenie oppida České Lhotice (A. Danielisová), nové sídliskové nálezy zo Senca (B. Kovár/M. Čurný) a parohové predmety z objektu doby laténskej z Oberleiserbergu v Rakúsku (M. Karwowski).

V posledný deň konferencie sa uskutočnila prehliadka expozície Východoslovenského múzea a pracoviska Archeologickeho ústavu SAV v Košiciach.

Konferencie sa zúčastnilo do päťdesiat odborníkov. Okrem českých a slovenských aj 4 kolegovia z Poľska a po jedenom z Austrálie a z Maďarska. Stretnutie na záver zhodnotili jeho hlavní organizátori (N. Venclová, M. Čižmář, K. Pieta). Za veľmi príjemný pobyt na východe patrí poďakovanie hlavne E. Mirrošayovej a celému kolektívu východoslovenskej pobočky AÚ SAV.

Gertrúda Březinová

„Experimentálna archeológia a popularizácia výsledkov archeologickeho bádania v múzejnej a školskej praxi“

Pod týmto názvom sa v dňoch 5. – 6. mája 2005 v rámci projektu Phare CBC 2002/000-635.03-0017 Cesty minulosti – cesty súčasnosti, konala v Hanušovciach nad Topľou medzinárodná vedecká konferencia. Poľsko-slovenský projekt, ktorý spoločne riešia Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou a Muzeum Podkarpacie v Krosne je zameraný na sledovanie história vzájomných kontaktov obyvateľov žijúcich po oboch stranach Karpát ako i na formy spolupráce súčasných prihraničných regiónov pri propagácii vlastnej histórie a kultúry. Cieľom konferencie bola prezentácia experimentu a rekonštrukcie v archeológii a poukázanie na možnosti, ako zrozumiteľnou formou priblížiť výsledky vedeckého bádania čo najširšiemu okruhu verejnosti. Prvý rokovací deň prednesli bádatelia z Poľska a Slovenska 9 referátov o experimentálnom overovaní štiepania kamenných nástrojov, výroby keramiky, spracovania kože, tkania a rekonštrukcie keltskej výšivky a renesančnej paličkovanej čipky. Druhý deň odznelo 14 prednášok venovaných prezentácii archeologickej skansenov, popularizácii výsledkov archeologickeho bádania a formám špeciálneho historického a muzeálneho vzdelávania. Prednáška Roelanda Paardekoopera (Historisch Openlucht Muzeum, Eindhoven) z Holandska bola súčasťou rámec geografického zamerania grantového projektu, ale pre poznanie kvalitného metodického postupu muzeálnej práce zameranej na experiment, vzdelávanie a turistiku bola naozaj prínosná. Ukázala, ako ďaleko postúpili niektoré európske krajinu v popularizácii archeológie a histórie v snahe zaujať a získať si priažeň detí aj dospelých. Z porovnávania vyplynulo, že v súčasnosti stojí slovenské múzeá v obdobných aktivitách iba na začiatku. Ich snahy sú obmedzené okruhom potencionálnych záujemcov (menšie múzeá mimo turistických centier) a samozrejme tiež financiami. Dobrým príkladom hľadania riešenia a získavania finančných prostriedkov je samotný projekt. Jeho príprava, za ktorou stáli PhDr. Mária Kotorová-Jenčová, riaditeľka múzea v Hanušovciach nad Topľou a mgr. Jan Gancarski, riaditeľ múzea v Krosne, bola namáhavá. Téma projektu však zaujala a priniesla výsledky. Jedným z nich bolo aj usporiadanie samotnej konferencie. Veľký záujem bádateľov potvrdil, že nie je podstatné či akcii organizuje veľká inštitúcia alebo malé regionálne múzeum, pretože ak majú ľudia záujem niečo zo svojich poznatkov prezentovať a späťne zase niečo nové získať, nájdú spôsob, ako sa takéhoto podujatia zúčastniť.

Konferencia bola odborne a spoločensky veľmi dobre pripravená. Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou urobilo prvý krok k tomu, aby aj na Slovensku bola možnosť na odbornej úrovni prezentovať výsledky experimentálnej archeológie a propagácie historických poznatkov a tak hľadať cesty vzájomnej spolupráce medzi pracovníkmi rôznych inštitúcií.

Súčasťou konferencie bola vernisáž komornej výstavy „Archeologické pamiatky Zemplína vo fotografii“, ktorá vznikla v spolupráci s Vihorlatským múzeom v Humennom, Zemplínskym múzeom v Michalovciach, Vlastivedným múzeom v Trebišove a pobočkou Archeologickeho ústavu SAV v Košiciach. Výstavu otvorila riaditeľka múzea M. Kotorová-Jenčová básňou z vlastnej tvorby. Slovami jej posledného štvorveršia zároveň vyjadriala hlavnú myšlienku výstavy: „Stužtička spomienok na dávno zabudnuté z pravekov dodnes nám mestami vyviera. Občas je láskavé, a občas trochu kruté...No jedno isté je: nie sme tu (iba) odvčera.“

Elena Miroššayová

II. medzinárodná konferencia „Archeológia západu Ukrajiny“

V dňoch 19. – 21. mája 2005 sa uskutočnila v Ľvove na Ukrajine II. medzinárodná konferencia pod názvom „Archeológia západu Ukrajiny“. Organizátorom podujatia bol Viddil archeolohiji Instytuta Ukrajinoznavstva im. I. Krypiakevyča Nacionaľnej akademiji nauk (VA IU NAN) Ukrajiny so sídlom vo Ľvove.

Cieľom konferencie bolo oboznámiť účastníkov s najnovšími výsledkami archeologickej aktivít na západnej Ukrajine, ktorá bola dôležitou križovatkou diania tak v praveku, ako aj v neskorších obdobiach vývoja ľudskej spoločnosti. Konferencie sa zúčastnili odborníci z troch krajín: z Ukrajiny, z Poľska a zo Slovenska.

V úvode konferencie prezentovali ukrajinskí aj poľskí zástupcovia konkrétnie výsledky spolupráce v rokoch 2003 – 2004 vo vybraných regiónoch a na spoločne skúmaných investičných stavbách. Ako náplne výskumu jednotlivých archeologickej pracovísk, ktoré boli prezentované v referátoch na konferencii, boli vybraté také lokality či regióny, odkryv ktorých mohol priniesť, a tiež prinesol nové poznatky k rozsahu jednotlivých kultúr a ich regionálnych variantov.

Referáty boli rozčlenené do sekcií podľa chronologického kritéria paleolitom počnúc a neskôr stredovekom končiac. Jednotliví bádatelia prezentovali nové výskumy a zistenia tak na jednotlivých lokalitách, ako aj v širších územných súvislostiach. Veľmi početne bola zastúpená sekcia obdobia praveku a včasnej doby historickej. Prevažovali referáty s témami zameranými na obdobie paleolitu. V časti venovanej neolitu a eneolitu dominovala problematika tripolskej kultúry a jej kontaktov so susednými kultúrnymi komplexmi. Dobe bronzovej a halštatskej však boli venované len dve prednášky, súčasťou z doby rímskej tri referáty. Prvý deň konferencie veľmi vhodne zavŕšil príjemný spoločenský večer v priestoroch organizátora konferencie.

V sekcií stredoveku, ktorej bol venovaný celý druhý deň konferencie, boli referáty zamerané na obdobie 9. – 15. stor. Väčšina príspevkov bola sústredená na problematiku hradísk. Referujúci sa snažili predstaviť celkový obraz osídlenia konkrétneho skúmaného hradiska a prípadne aj jeho bližšieho okolia. Ďalší archeológovia analyzovali celkové osídlenie určitých regiónov a porovnávali ich so susednými, ako aj so vzdialenejšími regiónmi, s ktorými mohli mať kontakty, ako to dokazujú niektoré druhy archeologickej nálezisk a nálezov. Iná skupina referátorov bola venovaná rôzny tematickým okruhom, akými sú napr. kláštory (oblasť Podnesterska v 12. – 13. stor.), včasnostredoveká keramika s dôrazom na značky na dnach nádob (vrátane porovnania s poznatkami zo Slovenska), enkolpióny, hudobné nástroje. Túto časť konferencie obohatilo vystúpenie odborníkov s praktickými ukážkami použitia rôznych špeciálnych hudobných nástrojov.

Vo viacerých referátoch sa odrazila úspešná spolupráca archeológov s prírodnými vedami, napr. s antropológiou, klimatológiou, pedológiou, geológiou, geofyzikou, metalografiou atď. Prezentovala sa tiež bohatá a rozmanitá spolupráca s takými vednými disciplínami ako história, etnografia, numizmatika, muzikológia a pod.

Iba malá časť na konferencii prezentovaných výsledkov výskumov bola už publikovaná, a o to bola účasť na tej dôležitejšia a prínosnejšia, keďže sa priamo na mieste dali nielen získať nové poznatky, ale aj konzultovať sporné témy s autormi jednotlivých výskumov.

Záver konferencie spestrila pozoruhodná jednodňová exkurzia do okolia Ľvova. Jej účastníci navštívili rôzne známe archeologicke náleziská situované južne od mesta, napr. lokalitu Pryjma, ktorá je novým náleziskom výskytu nenadertálca, alebo rozsiahle slovanské hradisko v Stišku.

Ivana Vlkolinská

Medzinárodná hradologická konferencia Castrum bene 9

Archeologický ústav Akadémie vied ČR, Společnost přátel starožitností, Státní památkový ústav Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a Comité permanent CASTRUM BENE zorganizovali medzinárodnú vedeckú konferenciu Castrum Bene na tému „Die Burg und ihr Bauplatz“.

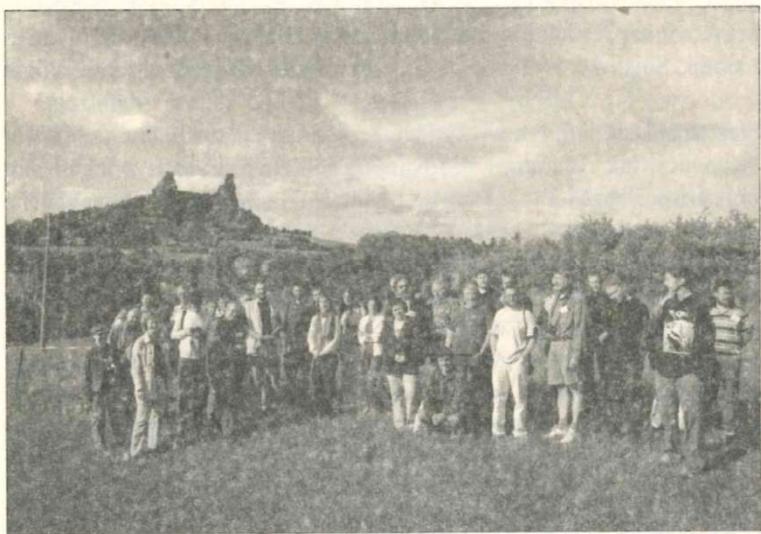
V poradí už deviata konferencia sa uskutočnila pod záštitou Comité permanent CASTRUM BENE v konferenčnom centre na zámku Hrubá Skála v srdci Českého raja, v dňoch 30. 5. – 3. 6. 2005. Zúčastnili sa jej odborníci venujúci sa hradológií z Čiech, z Estónska, z Litvy, z Maďarska, z Nemecka, z Poľska, z Rakúska, z Rumunska, zo Slovenska, zo

Slovinska a zo Švajčiarska.

V prvý deň stretnutia, po uvítacích príhovoroch organizátorov, odznela úvodná prednáška prof. W. Mayera „Topographie und Baugrund als Vorgaben für die Gestalt der Burg“. Nasledovali práce českých kolegov o tzv. skalných hradoch v severných Čechách a o hradoch vystavaných v extrémnych polohách (F. Gabriel: Felsenburgen in Nordböhmien; P. Chotěbor: Valečov und Hynšta – zwei Felsenburgen im Massiv von Mužský; T. Durdík: Tertiärer Flusssand als Unterbettung böhmischer Burgen; P. Kouřil – Z. Měřinský – M. Plaček: Extremauplätze der mährischen und schlesischen Burgen – die Beispiele und Lösungen), a tiež jedného nemeckého amatérskeho archeológa (D. Barz: Felsenburgen des 11. bis 13. Jahrhunderts in der Pfalz/D und im nördlichen Elsass/F).

Na druhý deň pokračovali zaujímavými prezentáciami českí a rakúski bádatelia (T. Karel – V. Knoll: Eine Felsbaustelle als ein eindruckvolles Element der Ministerialenburgen des Egerlandes; T. Durdík – V. Kašpar – J. Zavřel: Vom Prestigeobjekt zur unbedeutenden Ruine, oder Historie einer Burg und eines Bergs; J. Hložek: Einfluss der Terraingeomorphologie auf die Vorburgsgestaltung der böhmischen mittelalterlichen Burgen; F. Kubů – P. Zavřel: Gegenseitige Beziehung zwischen Lage und Funktion der Burgen auf dem Goldenen Stieg; M. Krenn – T. Kühtreiber: Bauplatz Burg; J. Wagner: Schen und gesehen werden – sehen aber nicht gesehen werden. Zum Aspekt der Sichtbarkeit in der Bauplatzwahl anhand zweier Burgen entlang der Venedigerstrasse: Puxer Loch und Steinschloss; P. Höglinger - U. Hampel: Funktionsanalyse und Baudetails der Ruine Guerat bei Hallein, Salzburg).

Účastníci konferencie pod hradom Trosky. Foto P. Bednár

V podvečerných hodinách sme sa zúčastnili krátkej exkurzie na hrad Trosky, ktorého výrazná silueta tvorí dominantu Českého raja. Druhou zástavkou bol hrad Valdštejn nedaleko Turnova vybudovaný na troch vysokých pieskovcových blokoch.

V tretí deň konferencie sa slova ujali poľskí kolegovia (L. Kajzer – J. Salm: Die Burgen der polnischen Ebene und ihr Topographische Situation, A. Bugaszewicz: Genius loci oder die natürliche Umgebung). Zo Slovenska sa stretnutia zúčastnili zástupcovia z AÚ SAV v Nitre.

A. Ruttikay v príspevku „Niederungsburgen in der Slowakei“ spracoval opevnené sídla z obdobia 11. až 17. storočia z nízinatej juhzápadnej

časti Slovenska v kontexte výsledkov archeologických výskumov a na základe písomných prameňov.

P. Bednár a E. Fottová sa vo svojej prednáške „Terrain und sein Einfluss auf der Baulösung der Burgen der West- und Mittelslowakei“ venovali otázkam obrany hradoval a menších feudálnych sídel v závislosti od terénnych predispozícií. Prezentované boli malé fortifikačné útvary, tzv. predstunuté opevnenia, existujúce v blízkosti opevnených feudálnych sídel.

M. Bartík a E. Blažová („Digital Geländemodell und Burgenforschung“) poukázali na možnosti využitia digitálnych modelov terénu krajiny pri štúdiu problematiky výstavby hradoval a rôznych strážnych, resp. obranných fortifikácií.

Prehľad hradoval z územia Slovenska ponúkol I. Sapač „Verbindungen zwischen Topographie und Typologie“. Jeho kolegyňa K. Mahnič „Burg im Bild – zwischen Symbol und Dokument“ obrátila pozornosť na zobrazenia hradoval v stredovekej ikonografii. Stredoveké hrady Litvy predstavil I. Ose „Mittelalterliche Burg und ihr Bauplatz in Lettland“ a aspekty zakladania prvých „kamenných“ hradoval na území Estónska predstavil A. Haak „The castle of Viljandi (Fellin), Estonia: The role of its location on its construction (13 – 16th century).“

Vo štvrtok sa konala celodenná exkurzia po hradovalach Českého raja, ktoré sú typické svojim extrémnym umiestnením na pieskovcových bralách, či tzv. skalných stípoch. Ruiny hradovalu Vranov sú situované na veľmi členitom reliéfe pieskovcového brala, ktorý zaujíma ovplyvnil pôdorys ako aj vnútornú zástavbu hradovalu z 1. polovice 15. stor. Dvojvežová silueta hradovalu Bezděz na tzv. ostrožnej polohe, dominuje horizontu pohoria Veľký Bezděz, v okrese Česká Lípa. Zakladateľom hradovalu bol Přemysl Otakar II v roku 1264. Hrad Michalovice pri Mladej Boleslaví a skalný hradište Valečov pri Mnichovom hradišti boli našimi poslednými zastávkami.

V posledný deň odzneli štyri referáty (A. Fülop – A. Koppány – Z. Simon: Building technologies of Natural Rock Surfaces in Hungarian Castles; R. Friedrich: Herzogstein – begonnener, aber nicht vollendeter Bau einer Burg Mitte des 14. Jahrhunderts im Mittelrheintal R. Němec: Karlsfried – Oybin – Geomorphologische Determination? Zwei konzeptuell unterschiedliche Burgen Karls IV. im Zittauer Lande; M. Losse: Kástro und Bigla – Burgenstandorte auf den Inseln der Südost- Ägäis).

Referáty z konferencie budú publikované v zborníku Castrum Bene 9. Členovia Comité permanent Castrum Bene sa na svojom zasadnutí dohodli, že nasledujúca konferencia Castrum bene 10 sa uskutoční v roku 2007 v Sedmohradsku.

Eva Fottová

Montánnna archeológia na Slovensku

Pod týmto názvom usporiadali Slovenské banské múzeum Banská Štiavnica, Mesto Banská Štiavnica, Slovenská agentúra životného prostredia Banská Štiavnica a Banskoštiavnicko-hodrušský banícky spolok v dňoch 7. – 9. septembra 2005 v priestoroch Starého zámku v Banskej Štiavniči tematicky zameraný seminár. Medzinárodné stretnutie odborníkov zaobrajúcich sa pravekým až vrcholnostredovekým baníctvom a baníckou geológiou sa symbolicky uskutočnilo v roku, v ktorom uplynulo 25 rokov systematického výskumu lokality Staré mesto-Glanzenberg. Podujatia sa zúčastnili odborníci zo Slovenska, z Nemecka a z Českej republiky.

V Rytierskej sále Starého zámku odzneli v priebehu dvoch dní postupne referaty zamerané na problematiku ťažby rôznych druhov surovín, metalurgie a rudnej geológie. Vhodne ich doplnil príspevok o mincovníctve, či spomienka na prvý archeologický výskum v Starom meste. Jednotlivé prezentácie archeologickej časti, ktorá tvorila ucelený blok prvého dňa pracovného stretnutia, organizátori zoradili v chronologickom slede. Odzneli príspevky autorov: Cheben I. – Cheben M.: Doklady pravekej ťažby v oblasti Vŕšatského Podhradia a povodia Vláry; Furmanek V.: Stav poznania pravekej prospekcii a ťažby neželezných kovov na Slovensku; Bátor J.: Najstaršie nálezy železných artefaktov v strednej a východnej Európe (3. a 2. tisícročie pred Kr.); Mirosšayová E.: Počiatky metalurgie železa na území Slovenského krasu; Schreiner M.: Archeometalurgia na Slovensku; Schwabenicky W.: Die wüste Bergstadt Bleiberg bei Frankenberg in Sachsen; Hrubý P.: Staré Hory u Jihlav; Hrubý P. – Hejhal P. – Malý K. – Rous P. – Vokáč M. – Zimola D.: Dolování drahých kovů na Českémoravské vrchovine (Česká republika); Fröhlich J.: Archeologické doklady rudných mlynov a stoup; Soják M. – Harničár A.: Problematika montánnej archeológie v západnej časti Spiša.

Druhý deň seminára, ktorý mal dve samostatné časti, bol vyhradený jednako referátom zameraným na história archeologických výskumov v Banskej Štiavniči, tak referátom venovaným baníckej činnosti z iného ako archeologického pohľadu. Prezentované boli príspevky: Moravčíková L. – Mihok L. – Petrik, J.: Drevouhoľné vysoké pece na strednom Slovensku; Jancsy P.: Geologické, ložiskové a mineralogické predpoklady osídlenia oblasti Banskéj Štiavnice; Novák J.: „Praehistória“ archeologických výskumov na lokalite Glanzenberg, v Banskej Štiavniči a v Slovenskom banskom múzeu; Kuka P.: Spomienka na prvý archeologický výskum na Starom meste v roku 1956; Labuda J.: Staré mesto (Glanzenberg) v Banskej Štiavniči a montánnna archeológia na Slovensku; Hunka J.: Nálezy mincí a iných s obchodom spojených predmetov z Glanzenbergu – ich význam pre poznanie vývoja Banskéj Štiavnice a okolia; Maliniak P.: Relikty antropogénnej činnosti v lokalite Žarnosek.

Na popoludnie druhého dňa organizátori zaradili poldennú exkurziu na trase Starý zámok – Staré mesto – náučný chodník žila Terézia – Weiden šachta – Banské múzeum v prírode. Zásluhou mimoriadne precízne pripraveného sprievodcu (dostal ho každý účastník) po exkurzii, ktorého zostavovateľom bol J. Labuda, a sprievodného slova na všetkých zastávkach sa účastníci postupne oboznámili s historiou Starého zámku, šachty Michal, povrchových dobívok na Glanzenbergu – žila Špitáler (obr.), s výsledkami archeologického výskumu na štyroch polohách Starého mesta (plošina nad dobívkami, poloha 1 a 2, Kostolík), žily Bieber, lomu a šachty Šobov, polohy Červená studňa, jazera Ottergrund, žily Tereza, šachty Weiden a jazera Klinger. Záver exkurzie patril expozícii Slovenského banského múzea v prírode, kde je od roku 1974 na šachte Ondrej sprístupnený banský skansen.

Vyvrcholením večera bola účasť na slávnostnom šachtágu v budove SPŠ Samuela Mikovího, ktorý každoročne organizuje Banskoštiavnicko-hodrušský banícky spolok. Účastníci seminára mali možnosť zažiť tradičnú zábavu podľa starých zvyklostí banskosťavnických akademikov a sledovať príjmanie nových členov.

Program s baníckou tematikou pokračoval aj na tretí deň, a to fáraním do štôlne Všesväty, ktorá sa nachádza v hornej časti Hodrušskej doliny. Pre výrazné historické a banskotechnické hodnoty sa tu postupne v podzemí pripravuje banský skansen. Po rekonštrukcii budovy bude v areáli vstupu inštalovaná výstava s prierezom niekoľko storočnej ťažby rúd v tejto doline. V súčasnosti ide o najstaršiu verejnoscii prístupnú baňu na území Slovenska. Priamo v Banskej Štiavniči účastníci sfárali do dedičnej štôlne Glanzenberg, ktorej ústie sa nachádza v historickom centre mesta. Do štôlne od polovice 18. stor. zostúpili aj viaceré významné osobnosti (v roku 1751 aj cisár František Štefan Lotrinský).

Staré mesto: odborný výklad na povrchovej dobívke - žila Špitáler

Termín seminára organizátori vybrali veľmi prezieravo, pretože sa konal v čase banských slávností. Tí najvytrvalejší si mohli podvečer pozrieť slávnoštne zhromaždenie a Salamandrový sprievod mestom.

Organizátori pripravili prvé medzinárodné stretnutie na patričnej vedeckej i spoločenskej úrovni. Je mimoriadne potešiteľné, že aj jednej z najmladších špecializácií – montánnej archeológií – sa začína venovať patričná pozornosť. Je iba prirodzené, že z iniciatívou prišlo Slovenské banské múzeum. V tejto súvislosti treba pozitívne hodnotiť snahu PhDr. J. Labudu, PhD., jedného z málo početnej skupinky bádateľov tohto zamerania na Slovensku, včleniť do vedeckého kalendára pravidelné (v dvoj- alebo trojročných cykloch) semináre venované problematike montánnej archeológie.

Ivan Cheben

XIX. sympózium o staršej dobe bronzovej v českých zemiach a na Slovensku

Stretnutie sa konalo v dňoch 4. – 7. 10. 2005 v reprezentatívnych priestoroch Tekovského múzea v Leviciach – Kapitánskej budovy v areáli levického hradu. Zišli sa na ňom bádatelia z Nemecka, Rakúska, Čiech, Poľska, Slovenska, Maďarska a Slovinska.

Organizátormi podujatia boli Archeologický ústav SAV v Nitre (Prof. PhDr. J. Bátor, DrSc.), Römisch-Germanische Kommission DAI vo Frankfurte nad Mohanom (Dr. K. Rassmann), Tekovské múzeum v Leviciach (Mgr. M. Pölhös) a Slovenská archeologická spoločnosť.

Účastníkov privítal riaditeľ Tekovského múzea PhDr. J. Dano.

Obraz pravekého a včasnohistorického osídlenia tzv. Slovenskej brány, t. j. oblasti miesta konania konferencie priblížil v úvodnej prednáške J. Bátora.

V prvom bloku odzneli prednášky kolegov z Budapesti: L. Reményi: „Early Bronze Age Idol from Budapest-Kőerberek“, V. Kiss: „Cultural Contacts between SW-Slovakia and W-Hungary“.

Po krátkej prestávke si v druhom bloku zúčastnení vypočuli štyri prednášky: K. Pusztai Fischl (Miskolc): „Die hatvaner und füzesabonyer Tellsiedlung von Ároktó-Dongóhalom und ihre Beziehungen“, K. Marková (Nitra): „K osídleniu hatvanskej kultúry na Slovensku“, H. Baliová (Nitra): Die Kulturkontakte des Eipeltals in der frühen Bronzezeit“, A. Krenn-Leeb (Wien): „Interkulturelle Spannungsfelder der Frühbronzezeit in Ostösterreich“.

Prvý konferenčný deň zavŕšil spoločenský večer, v ktorom úvode sa účastníkom sympózia prihovoril primátor mesta Levice Ing. Š. Mišák. Po ňom sa „slova“ ujali gitara a husle. Večer pokračoval večerou, neformálnymi rozhovormi a zábavou vo veľmi príjemnom až domáckom prostredí Tekovského múzea.

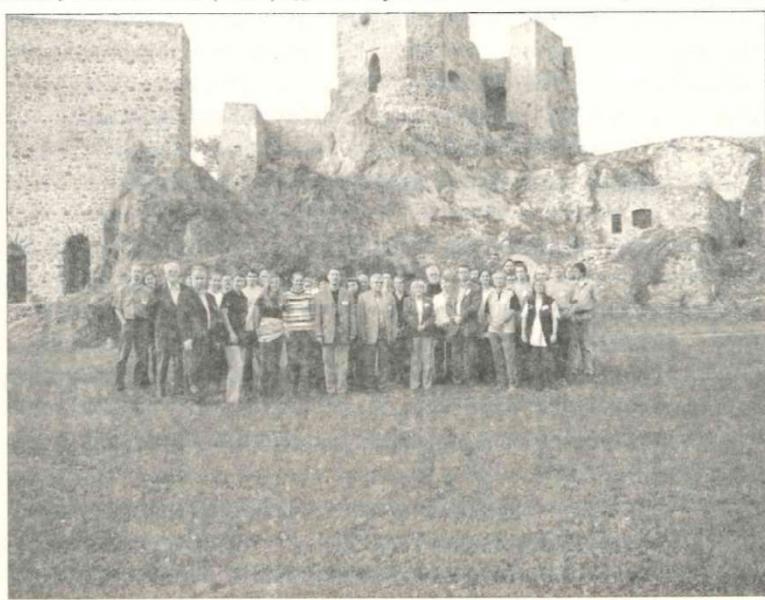
Druhý rokovací den zahájil referát M. Schreinera (Freiberg): „Archäometalurgie in der Slowakei“ a v tomto bloku pokračovali L. Jirán (Praha): „Aktuální otázky výzkumu starší doby bronzové v Čechách“, M. Kuchařík (Praha): „Evidence lokalit ze starší doby bronzové v Čechách“, V. Moucha (Praha): „Hromadné nálezy ze starší doby bronzové v Čechách“. L. Smejtek (Praha): „Vývoj a struktura osídlení Pražské kotliny na počátku doby bronzové“.

Na poludnie sa účastníci presunuli do nedalekej veľmi elegantnej reštaurácie na spoločný obed.

V popoludnajšom bloku odznela prednáška M. Erného (Praha): „Nová C14 data z pohrebiště únětické kultury v Praze 9-Miškovicích“, M. Vávru (Praha): „Nové nálezy únětické kultury na Kolínsku“, V. Mitáša (Nitra): Niekoľko poznámok k otázke tzv. hurbanovského typu“, J. Pešku (Olomouc): „Mimořádné nálezy ze starší doby bronzovej z Hujína“

Po prestávke sa ujali slova, L. Šebela (Brno): „Štipaná industrie únětické kultury a věteřovské skupiny na Morave“ (referát pripravený spoločne s J. Kopaczom /Kraków/ a A. Přichystalom /Brno/), S. Stuchlík (Brno): „Výsledky výzkumu mohylníka v Boroticích“, K. Šabatová (Brno): „Sídelní areál v Přáslavicích“, M. Novotná (Trnava): „Zbrane v hroboch zo staršej doby bronzovej na Slovensku“.

Posledný blok druhého dňa sympózia zahájila spoločná prednáška J. Bátoru (Nitra) a K. Rassmanna (Frankfurt am Main): „Ausgrabungen der frühbronzezeitlichen Siedlung in Rybník“, po nich pokračoval J. Bartík (Bratislava): „Hromadný nález bronzov z Ľubej“ a ukončil ho spoločný referát M. Suchorskej-Rola a J. Rola (Pila): „Cmentarzysko z wczesnej epoki brązu w Smiardowie Kraienskim“.

navštívila lokalita zo staršej doby bronzovej, skúmaná už druhú sezónu pod vedením J. Bátoru a K. Rassmanna. Na obecnom úrade bola pripravená aj malá výstavka nálezov z tohto opevneného sídliska. Zaujímavá, pre bádateľov zaoberejúcich sa dobou bronzovou aj užitočná, bola návšteva kovolejárskej dielne umelca R. Hercu, ktorý odlieva svoje diela do bronzu.

Po spoločnom obede navštívili bádatelia Bíňu, kde si prezreli exteriér pôvodne románskej a barokovo upravenej rotundy – Kaplnky Dvanásťich apoštolov zo zač. 12. stor. a románskeho kostola s dvojicou románskych veží. Vyčerpávajúci výklad k ranej histórii obce so slovanským opevneným sídliskom z 9. – 10. stor. a s mohutným systémom valov a priekop z 11. – 14. stor. podal pracovník KPÚ Nitra R. Daňo. Cestou mali účastníci exkurzie možnosť vidieť lokality Leľa-Bajtava a Salka I a II. Navštívili významné nálezisko Malé Kosihy, polohy Papföld a Törökdomb. R. Daňo sprostredkoval tiež návštevu kostola v Sazdiciach, pri ktorého rekonštrukcii sa objavili fresky zo 14. stor., ktoré vznikli na základe Giottových predlôh. Veľkou cťou pre prítomných bolo, že odborný výklad podal reštaurátor prof. Úradníček z VŠVU Bratislava. Neopomenula sa ani eponymná lokalita maďarskej kultúry v Santovke, čo bolo vzhľadom na odborné zameranie väčšiny účastníkov veľmi prínosné. Poslednou zastávkou boli skalné obydlia v Brhlovciach. Príjemným záverom exkurzie bola slovenská večera spojená s ochutnávkou vína v pivnici kaštieľa v Žemberovciach.

V posledný deň odznelo šesť referátov: J. Jakab (Nitra): „Zdravotný stav starobronzových populácií z Jelšoviec“, P. Steiner (Nitra): „K nálezom napodobenín najstarších písni“; J. Górska (Krakow): „Odzialywania zakarpatskie w kulturze trzinieckiej“, M. Bielich (Nitra) – K. Marková (Nitra): „Objekt zo záchranného výskumu z oblasti Levíc“, O. Oždání: „Príspevok k nálezom otomanskej kultúry na juhozápadnom Slovensku“, P. Limburský (Praha): „Nálezy dlouhých kúlových staveb při výskumu ve Vlíněvsi“.

Po celý čas konania podujatia si účastníci mali možnosť prezrieť stálu archeologickú expozíciu Tekovského múzea. Veľmi vhodne bola načasovaná výstava „Doba bronzová“ započiatá z Kuny Domokos Múzeum v Tate. Výsledky svojich výskumov (aj nepublikované) v župe Komárom-Esztergom na nej prezentovala J. Kisné-Cseh. Obsahovala nálezy od kultúry Kosihy-Čaka-Makó až po obdobie popolnicových polí.

Počas prestávok medzi referátmami si účastníci mohli prezrieť malú výstavku nálezov zo záveru staršej doby bronzovej, pochádzajúcej z výskumu na Mostnej ulici v Nitre, ktorú spolu s posterom k nej, pripravila G. Březinová (Nitra). Artefakty boli voľne prístupné, každý si ich mohol zobrať do rúk a prezrieť.

Vysokú informačnú hodnotu mali aj postery, ktoré pripravili A. Parobková (Nitra): „Praveké osídlenie dolného Pohronia“, M. Samuel (Nitra) – K. Marková (Nitra): „Nález detského hrobu zo staršej doby bronzovej v areáli Krajskej galérie v Nitre“. Pri okrúhlych stoloch, na ktorých bolo počas celého trvania sympózia pripravené občerstvenie a pečivo, si mohli bádatelia vypĺňať pauzy výmenou názorov a diskusiami.

Súčasťou vedeckého podujatia bola aj prezentácia a predaj archeologickej literatúry.

Zo sympózia sa plánuje zostaviť zborník, ktorý bude vydaný v Römisch-Germanische Kommission DAI vo Frankfurte nad Mohanom.

Úroveň podujatia bola vysoká tak po stránke odbornej ako aj po stránke „materiálno-technického zabezpečenia“. V mene všetkých zúčastnených sa organizátorom podľačoval S. Stuchlík. Dovolím si parafrázoať jeho slová, ktoré asi najlepšie vyjadrujú názor na úroveň podujatia: „...chybél už jeden ten vrtuľník ...“.

Verím, že na toto sympózium budú jeho účastníci dlho a v dobrom spomínať.

Henrieta Baliová

14. stretnutie východoslovenských archeológov

Každoročne sa v niektorom z regiónov východného Slovenska koná pracovné stretnutie východoslovenských archeológov, na ktorom sa prezentujú výsledky aktuálnych archeologických výskumov a príspevky z oblasti teoretického bádania. Tentokrát ho východoslovenská pobočka SAS usporiadala dňa 8. novembra 2005 v Hanušovciach nad Topľou. Úlohu hostiteľky dobre zvládla riaditeľka Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou PhDr. Mária Kotorová-Jenčová. Stretnutia sa zúčastnili zástupcovia z Archeologického ústavu SAV v Nitre – VPS Košice a z pracoviska v Spišskej Novej Vsi, z Krajského pamiatkového úradu v Košiciach a v Prešove, ďalej z Krajského múzea v Prešove, zo Zemplínskeho múzea v Michalovciach a z Vihorlatského múzea v Humennom. Pozvanie prijal tiež predseda SAS PhDr. Ivan Cheben, CSc., z Archeologického ústavu SAV v Nitre. Zo 17 účastníkov podujatia prednesli deväť hodnotné referaty o výsledkoch najnovších terénnych aktivít, realizovaných na východnom Slovensku.

Odzneli tieto referaty (uvedené podľa postupnosti programu stretnutia):

1. Mgr. Eva Horváthová (AÚ SAV – VPS Košice): Typológia a symbolika výzdoby na nádobách badenskej kultúry
2. PhDr. Ľubomíra Kaminská, CSc. (AÚ SAV – VPS Košice): Záchranný výskum na stavbe Peugeot-Webasto v Košiciach v r. 2005
3. Mgr. Rastislav Hreha (AÚ SAV – VPS Košice): Záchranný výskum v Obišovciach
4. Mgr. Rastislav Rusnák (AÚ SAV – VPS Košice): Výskumy v Stránskej za roky 2004 – 2005
5. Mgr. Marián Uličný – Mgr. Peter Harčar (KPÚ Prešov): Najnovšie výsledky archeologickej výskumu

v Prešove

6. Mgr. Marián Soják, PhD. (AÚ SAV – pracovisko Spišská Nová Ves):

a) Dobudovanie informačno-náučného centra v jaskyni Domica

b) Medzinárodný archeologický výskum v Starej Ľubovni (predbežné výsledky výskumu v r. 2005)

E. Horváthová analyzovala typologickú a výzdobnú stránku keramiky badenskej kultúry zo sídlisk (Barca, Brehov, Hrabišice, Stránska, Spišské Podhradie/Žehra, Streda nad Bodrogom, Šarišské Michaľany, Šváby, Zemplínske Kopčany) i z pohrebských (Bracovce, Gemer, Včelince), nevynímajúc zahraničné lokality (Maďarsko, Rumunsko, Ukrajina). Vychádzala celkovo z 328 ks nádob, z nich 58 % tvorila keramika sídlisková, 23,4 % hrobová, zvyšok bol bližšie neurčiteľný. L. Kaminská realizovala v r. 2005 archeologický výskum v Košiciach, v polohe Galgovec, kde odkryla pozostatok sídliska pilinskej kultúry. V 10 objektoch, z ktorých sa zachovali prevažne len ich dná, sa našla keramika, mazanica a jediný bronzový predmet (deformovaná pinzeta). Sídlisko je zrejme súveké s nedalekým žiarovým pohrebským, doloženým za Myslavským potokom. V Obišovciach sledoval R. Hreha ryhu pre diaľkový optický kábel. V ryhe identifikoval pozostatky porušených objektov a kultúrnu vrstvu z mladšej doby bronzovej. Inventár dopĺňali nálezy z doby laténskej, rímskej a z 10. – prvej polovice 11. stor. R. Rusnák skúmal na trase rýchlocesty (obchvat Tornale) polykulturné sídlisko v Stránskej. Lokalitu charakterizujú objekty s nálezmi kultúry s východnou lineárной keramikou (skupina Tiszadob), zo staršej a mladšej doby železnej a slovanské objekty (s vykurovacími zariadeniami). Vzácnym je najmä zahľbený objekt (č. 9) s centrálnou kolovou jamou, ktorý E. Mirošayová označila v diskusii za typický jurtovitý objekt vekeraskej kultúry, aký poznáme z Budkoviec. Viaceré objekty sú datované rámcovo do doby železnej. Funkcia viacerých žľabov je neosvetlená.

Časť účastníkov 14. stretnutia východoslovenských archeológov

V diskusnom príspevku naznačil I. Cheben výskyt podobných objektov v kultúre s lineárной keramikou, kde sa nevylučuje ich funkcia garbiarskych jám. Na druhej lokalite preskúmal R. Rusnák 120 objektov patriacich do neolitu (bukovohorská kultúra), doby bronzovej (pilinská kultúra) a stredoveku. V dvoch objektoch spočívali ľudské kostry bez sprievodného nálezového inventára. M. Uličný a P. Harčar informovali o záchrannom výskume v historickom jadre Prešova. Na Hlavnej ul. č. 121 skúmali NKP Meštiansky dom z druhej polovice 16. stor. Zistili niekoľko prestavieb z novoveku a sídliskovú vrstvu z dreveného domu z 15. stor. Po prvýkrát sa v historickom jadre Prešova doložili nálezy staršie, ako je 15. stor. Zahľbený objekt, považovaný

za provizórny príbytok pred vybudovaním murovaného objektu, datujú nálezy keramiky (aj bielej s maľovanou červenou výzdobou) do polovice 13. stor. Na Slovenskej ul. č. 6 skúmali meštiansky dom. V dvoch sondách zachytili objekty s materiálom z 13. – 14. stor. a barokové vrstvy z druhej polovice 17. – prvej polovice 18. stor. (a mladšie z 18. – 19. stor.) s nálezmi reliéfne zdobených kachlíc (na jednej s dochovanou habsburskou orlicou). V sonda II spočívala zahľbená jama z polovice 13. stor. (s ohniskami) v superpozícii s objektom z 15. stor. M. Soják prednesol dva referány. V prvom informoval o archeologickej prezentácii v areále kečovskej jaskyne Domica. Išlo o dobudovanie náučno-informačného centra pre návštevníkov Domice. Jej súčasťou bola ukážková archeologická sonda pri Sieni 11 plameňov, prezentácia života pravekého človeka v Domici (aktivita pri ohnisku – výroba keramiky, spracovanie koží, výroba textílií atď.), a to aj formou premietania scén zo života neolitickej ľudí priamo na stenu jaskyne (vedľa vchodu do Posvätej chodby). Súčasťou prezentácie je aj novovybudovaná expozícia, v ktorej nechýba vitrína s archeologickými exponátm a panel s historiou osídlenia jaskynných priestorov od paleolitu (hrot szeletienskej kultúry) až po neolit (gemerská lineárna keramika a najmä bukovohorská kultúra). AÚ SAV (M. Soják) sa podieľal aj na vypracovaní scenára filmu o živote neolitickej ľudiny v Domici, ktorý sa premieta v expozícii. Druhá prednáška M. Sojáka priblížila na príklade medzinárodného výskumu v Starej Ľubovni (PAN Kraków – prof. dr. hab. P. Valde-Nowak a AÚ SAV Nitra – M. Soják) život nositeľov šwideriánskej kultúry na hornom Spiši. Na uvedenej lokalite sa odkryl výrobný ateliér na spracovávanie rádiolaritovej suroviny. Medzi najvýznamnejšie nálezy šwideriánskej kultúry z tejto lokality patria dva hroty šípov so stopkou, zhotovené z rádiolaritu a jurského podkrakovského pazúrika. Výskumu, ktorý sa realizoval v spolupráci s Ľubovnianskym múzeom v Starej Ľubovni, sa v rámci povinnej letnej praxe zúčastnili poslucháči archeológie z Gdańska. L. Gačková referovala o náleزو z viacerých lokalít. Na cintoríne v Žbincach sa jej podarilo zachrániť časť keramických nálezu z neskoréj doby bronzovej až staršej doby železnej. V Michalovciach uskutočnila archeologický výskum

v polohe Široké, na stavbe hypermarketu TESCO. Odkryla tu 8 objektov, ktoré datuje do 8. – 9. stor. Na inej polohe v Michalovciach (Hrádok) porušila kanalizačná ryha objekty z mladšej až neskorej doby bronzovej a predpokladanej doby halštatskej. Ojedinelé nálezy zaradila do praveku, doby laténskej a do slovanského obdobia. Okrem týchto lokalít sledovala ďalšie investičné akcie v Michalovciach (napr. Priemyselný park – stavba 1 – 3). Nechýbala informácia o depote bronzov zo Stretavy. Ryha pre kanalizáciu narušila dva keltské žiarové hroby v Krásnej pri Košiciach – poloha Breh. E. Mirošayová analyzovala nálezový inventár z obidvoch hrobov a porovnala ho s ďalšími nálezmi z keltských hrobov na východnom Slovensku – v Ižkovciach, Cejkove, Valalikoch-Košťanoch a v Seni. Obidva hroby z Krásnej prináležia do kategórie keltských bojovníckych hrobov z LT B 2/C 1, v ktorých nechýba bohatá keramika, militáriá a iné železné výrobky (železný meč, sekáč). Prednáškovú časť zakončil referát hostiteľky – M. Kotorovej-Jenčovej. Za zahraničnej účasti (Anglicko) realizovala v r. 2004 – 2005 výskum na výsinnom sídlisku zo záveru doby bronzovej až doby halštatskej a z 15. stor. v Mrázovciach – polohe Hrádok. Výskum sa zameral na zistenie charakteru valového opevnenia s priekopou a na vrcholovú plošinu Hrádku. Rezom na plošine sídliska (dlhým 34 m) sa nedoložili pôdorysy objektov, ale pozostatky ohnísk a nálezy zo stredoveku (keramika, militáriá, železný klíč...). Lokalita je považovaná za brátku pevnostku. Okrem tejto lokality sa pozornosť Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou upriamila na ďalšie lokality. Výskum je ukončený na lokalitách Mrázovce a Žalobín. Neukončený zostal na lokalitách Kučín a Mokroluh. Okrem toho získalo múzeum nové nálezy z vlastných zberov (Stropkov-Sitník) i darom od miestnych spolupracovníkov (Bystré – nálezy z mladšieho a neskorého paleolitu a eneolitu, Malá Domaša – keramická fajka).

Po prednáškach sa všetci mali možnosť oboznámiť so zbierkovým fondom múzea prehliadkou jeho expozícii a výstav. Relatívne bohatá účasť, kvalitné prednášky, príjemná atmosféra v priestore historického múzea a v neposlednom rade chutné občerstvenie prispeli k zdarnému priebehu 14. stretnutia východoslovenských archeológov.

Marián Soják

Z ČINNOSTI MÚZEÍ

Vlastivedná sieň Štefana Hudáka v Sliači

V polovici januára 2005 bola slávnostne otvorená vlastivedná sieň v knižnici Základnej školy Andreja Sládkoviča v kúpeľnom mestečku Sliač nedaleko Zvolena. Pomenovaná bola na počesť bývalého pedagóga, publicistu a básnika Štefana Hudáka, ktorý v meste pôsobil od roku 1969. Najväčšiu zásluhu na vzniku a spravovaní tejto siene má iba 19-ročný študent gymnázia Róbert Borbely, ktorý zozbieran pre expozíciu viac než 800 fotografií, 55 historických kroník, 32 fotoalbumov a množstvo ďalších predmetov týkajúcich sa histórie, literatúry, prírodrovedy a archeológie v meste Sliač. Expozíciu navštevujú hlavne žiaci základnej školy, ale aj kúpeľní hostia a samozrejme aj občania mesta, ktorí majú konečne možnosť dostať sa k informáciám o Sliači priamo na mieste. Súčasťou činnosti siene sú aj viaceré prednášky, týkajúce sa minulosti či prítomnosti mesta. Za zmienku určite stojí prednáška PhDr. Marty Mácelovej na tému Praveké a včasnostredoveké osídlenie Sliača, na ktorej súborne prezentovala vlastné archeologické nálezy a výskumu v katastri mesta Sliač.

Najstaršie doklady osídlenia z paleolitu a z neolitu zatiaľ chýbajú. Eneolit reprezentuje ojedinelý nález kamennej čadičovej sekery a plochej medenej sekery (BALAŠA 1963, 179-208). Nie je vylúčené, že počet nálezov z jednotlivých fáz doby kamennej v budúcnosti pribudne vzhľadom na počet travertínov priamo v areáli kúpeľov, v tom období osídľovaných. Osídlenie v dobe bronzovej reprezentujú nálezy z obdobia popolnicových polí. V roku 1989 sa pri hĺbení ryhy na Rybárskej ulici našla dvojuchá amfora lužickej kultúry, datovaná do stupňov BD – HA1 (MÁČELOVÁ 1991, 63). V roku 1861 sa z lokality nedaleko dnes už miestnej časti Sliača, z vtedajších Rybár spomína nález bronzových predmetov (BALAŠA 1960, 58). Ďalšie nálezy popolnicových polí pochádzajú z polôh Pod Kozákom a Horné zeme (MÁČELOVÁ 1999). Z obdobia mladšej doby železnej zatiaľ chýbajú nálezy a dobu rímsku reprezentuje pravdepodobne barbarská imitácia rímskej sošky*.

Gotický kostol sv. Mikuláša

Najvýznamnejšou lokalitou v meste je nesporné slovanské sídlisko v polohe Horné zeme. Lokalitu objavil počas svojej kúpeľnej liečby externý spolupracovník AÚ SAV Juraj Macák a materiál odovzdal prof. Vojtechovi Budinskému-Kričkovi. Črepy tu zbierané aj vtedajší učiteľ dejepisu Štefan Hudák so svojimi žiakmi. Výskumom v rokoch 1979 – 1980 a 1985 – 1986 sa odkrylo 24 slovanských objektov pochádzajúcich z dvoch osád remeselníkov a chovateľov domáčich zvierat oddelených ramenom Hrona. Ďalšia osada je doložená zberovým materiálom. Jednopriestorové objekty rôznej konštrukcie (nadzemnej kolovej, zrubovej, niektoré čiastočne zahĺbené, s ohniskami z riečnych okruhliakov v rohoch) mali obytnú, hospodársku alebo výrobnú funkciu. Pri výskume sa našlo tiež okolo 2500 zlomkov kostí, väčšina patrila domácim zvieratám. Na základe málo početných kostí divo žijúcich zvierat sa dá usudzovať, že lov tvoril iba doplnok výživy. Metalografické analýzy trosiek a železnej rudy z objektov z 9. storočia potvrdzujú výrobu železa pravdepodobne z miestnych limonitových bahenných rúd. Početné sú tiež nálezy keramiky. Medzi najstaršie nálezy patri v ruke robená keramika pražského typu. Tá datuje počiatky slovanského osídlenia Zvolenskej kotliny na začiatok 7. storočia. Ďalej sa vyskytuje typická keramika z 8. a 9. storočia dokazujúca kontinuitu osídlenia aj vo veľkomoravskom období. Z ďalších remesiel zastúpených na lokalite treba spomenúť tkáčstvo, tesárstvo, okrem uvedeného hutníctva aj kováčstvo, a tiež spracovanie kostí. Slovanský materiál sa našiel aj v polohe Pod Kozákom, na Ulici MDŽ, severozápadne od kostola sv. Mikuláša a v polohe Na Kút. Z časového úseku od konca veľkomoravského obdobia do 14. storočia doposiaľ chýbajú nálezy, čo sa dá azda pripísati na vrub zatial nedostatočnému výskumu. Najmladšie nálezy reprezentuje keramika z objektu datovaného do 14. – 15. storočia⁴. Za zmienku stojí tiež gotický kostol sv. Mikuláša (obr.) a renesančný kaštieľ Bezegovcov v centre mesta.

Pre všetkých, ktorí zavítajú na Sliač, je vlastivedná sieň otvorená v piatok od 14. 00 do 16.30, v iné dni na základe telefonickej objednávky na čísle 0903/521 999

Tomáš Zachar

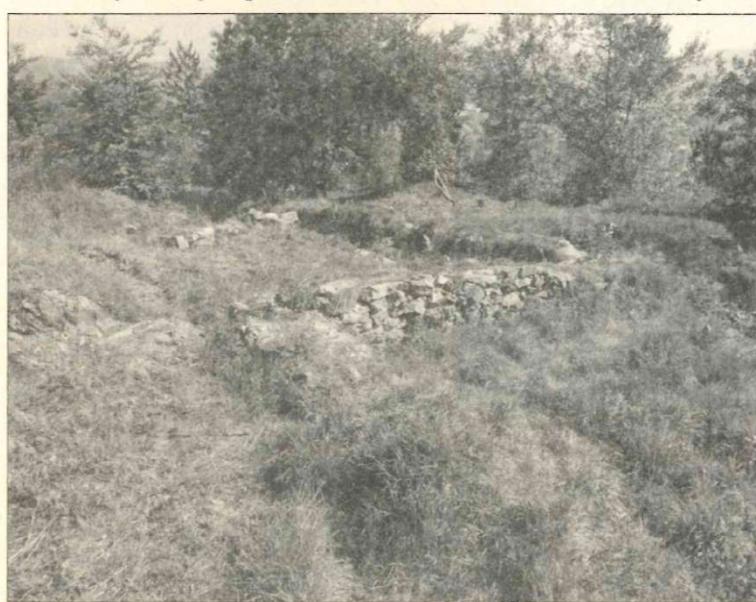
LITERATÚRA

- BALAŠA, G.: Novšie archeologické náleziská a nálezy z južnej oblasti stredného Slovenska. Študijné zvesti AÚ SAV 11, Nitra 1963, s. 179-208.
MÁCELOVÁ, M.: Praveké a stredoveké nálezy zo Sliača. AVANS v r. 1989, Nitra 1991, s. 63.
BALAŠA, G.: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Martin 1960, s. 58.
MÁCELOVÁ, M.: Praveké a včasnostredoveké osídlenie Sliača a pohľad do jeho histórie. In: Sliač. Vydal Mestský úrad v júni 1999 vo vyd. VADIM. Nečíslované.
EISNER, J.: Slovensko a Podkarpatská Rus v dobe hradištej. In: Časopis Muz. Slov. spol. 18.
*Z rodinnej kroniky Štefana Hudáka, zv. 3, spracoval R. Borbély, Sliač, 17.9.2005.

25 rokov archeologického výskumu lokality Staré mesto v Banskej Štiavnici

V roku 2005 uplynulo už 25 rokov od začiatku systematického archeologického výskumu lokality Staré mesto v Banskej Štiavnici. Jeho realizátorom je Slovenské banské múzeum, no je potrebné vyzdvihnúť aj dobrú a odbornú spoluprácu partnerských inštitúcií – AÚ SAV, pamiatkových a ďalších pracovísk. Výskum má však oveľa staršiu história. V r. 1901 – 1902 tu realizovalo výskum budapeštianske MNM, v 30. rokoch 20. stor. V. Baker, kustód zbierok Mestského múzea v Banskej Štiavnici. Vtedy lokalitu navštívili aj J. Eisner a V. Mencl. Po 2. svetovej vojne, v roku 1956, tu ako na jednom z prvých výskumov profilujúcej sa stredovekej archeológie viedol dva mesiace výskumných prác B. Polla. Reakciou na Pollove závery bola rozsiahla, faktograficky veľmi obsažná a zatial neprekonaná historická štúdia V. Jankoviča O Starom meste v Banskej Štiavnici na stránkach Zborníka SNM – História v roku 1967.

Práve posledné dve rozdielne interpretácie B. Pollu a V. Jankoviča na význam a funkciu lokality podnetili SBM k tomu, aby systematickým výskumom podalo reálny pohľad na funkciu Starého mesta. Stránky Informátora neposkytujú priestor na podrobnej bilancii dlhodobého výskumu nášho múzea, no jednotlivé etapy boli publikované na inom mieste – v Archaeologii historice, v Zborníku SBM či v iných časopisoch. Opevnený areál s rozlohou vyše 4 ha bol a je skúmaný najmä na jeho najexponovanejších miestach (plošina nad dobývkami – obr. 1, vrcholové

Obr. 1. Staré mesto: plošina nad dobývkami – pôdorysy murovaných stavieb.

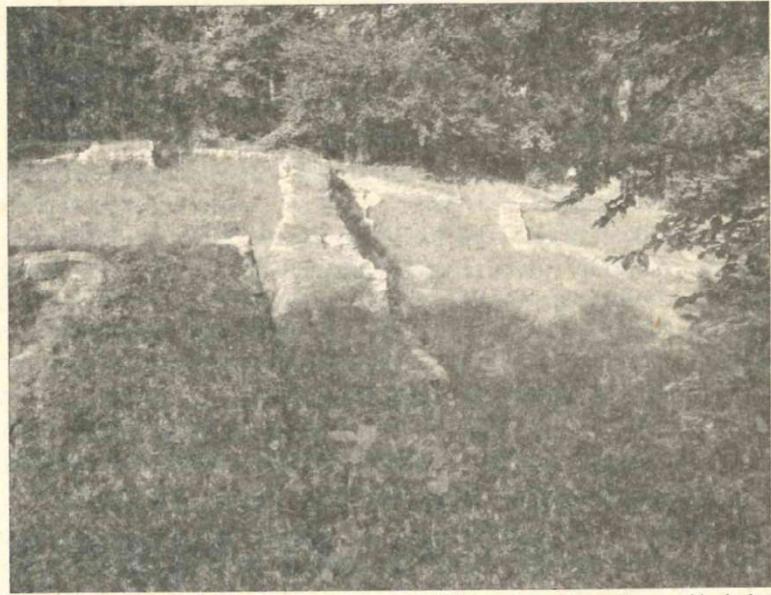
miesta – „Poloha 1“ – obr. 2, „Poloha 2“, „Kostolík“, výskumy valu ...).

Tu sú tri najvýznamnejšie prínosy výskumu:

1. Podstatná časť najzaujímavejších nálezov je umiestnená v expozícii múzea na Starom zámku s názvom „Baníci prichádzajú ...“.

2. Vyriešil sa pohľad na funkciu lokality: najprv sa tu nachádzala banícka osada v 12. a na začiatku 13. stor. V polovici 13. stor. vznikol hrad so sídlom správcu baní a reprezentanta panovníka, no jednotlivé terasy boli zastavané domami baníkov. Vtedy v opevnenom areáli, ale i mimo neho baníci dobývali rudy žil Bieber, Špitaler a Terézia.

3. Lokalita je zahrnutá do trasy náučného chodníka Geopark, ktorého informačné tabule budú sprevádzať turistov pri poznávaní mesta a regiónu z montánnno-historického hľadiska.

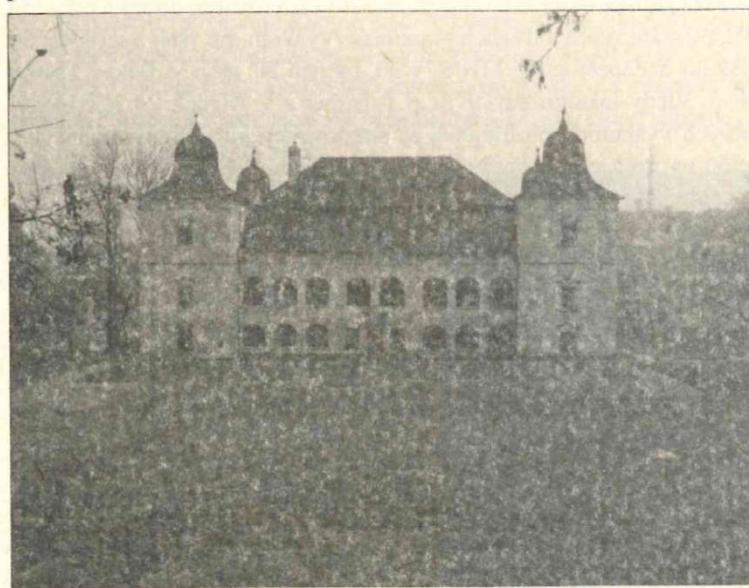
Obr. 2. Staré mesto: poloha 1 – časť fortifikačnej stavby a hospodárskeho objektu

Výskumné práce sa nezastavili ani v roku 2005, najbližšie plány súvisia s dokončením výskumu cisterny v polohe 1 a v polohe Kostolík, kde sa nachádzajú fortifikačné objekty a technické objekty žily Bieber.

Jozef Labuda

Tridsať rokov Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou

Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou vzniklo v roku 1975 ako jedno z posledných múzeí v rámci dobudovania siete okresných vlastivedných múzeí na Slovensku. V dobe svojho vzniku nieslo siahodlhý, ale podstatu vystihujúci názov *Okresné vlastivedné múzeum vo Vranove nad Topľou so sídlom v Hanušovciach nad Topľou*. Umiestnenie okresného múzea mimo okresného mesta podmienila vhodná historická budova – renesančno-barokový kaštieľ v Hanušovciach nad Topľou, v ktorej múzeum sídlí od augusta 1976. Situovanie múzea v tomto malom mestečku sa negatívne odrazilo na jeho ďalšom vývoji, keďže sa neskôr vnímalо ako malé mestské múzeum, najmä po zmene názvu na *Vlastivedné múzeum v Hanušovciach n.T.*

Obr. 1. Renesančno-barokový kaštieľ – budova Vlastivedného múzea

Podobne ako v ostatných slovenských múzeach aj tu sa menili zriaďovatelia – zatiaľ posledným je Prešovský samosprávny kraj.

Múzeum sa od začiatku vyvíja ako vlastivedné – s prírodrovednou a spoločenskovednou zložkou. V posledných rokoch (od r. 1998) sa v rámci užejšej špecializácie orientuje na výskum vystavovalectva z východného Slovenska. V zámeroch múzea je venovať sa v budúnosti tiež netradičným formám prezentácie výsledkov archeologického výskumu.

Návštěvník sa v hanušovskom múzeu môže zoznať s prírodou a históriou regiónu v piatich expozících a jednej stálej výstave. V sídle múzea – v cennej historickej pamiatke Dessewffyovskom kaštieli – sú prezentované expozície

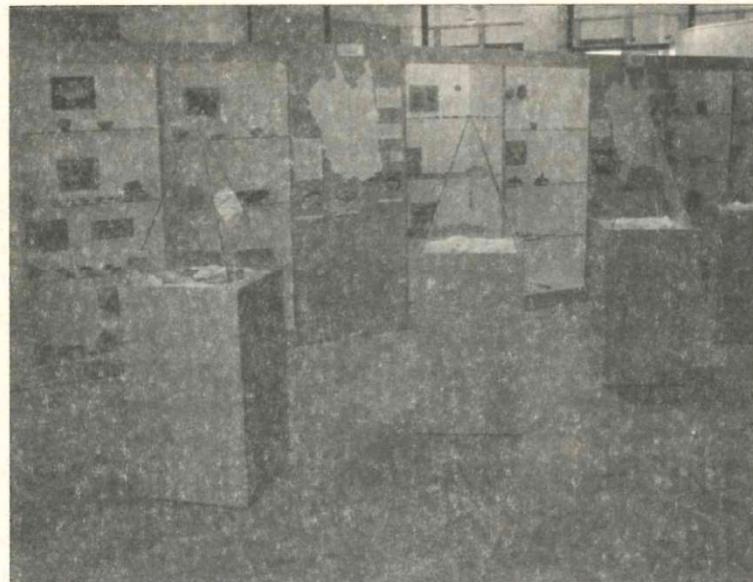
Prírodné pomery okresu Vranov n.T., História vranovského regiónu a Expozícia dobovo zariadených interiérov. Výsledky doterajšieho výskumu vystavovalectva predstavuje výstava *Svetom, moje, svetom.*

V r. 2004 sa úpravami nevyužívaného poschodia druhej, renesančnej budovy múzea vytvoril zaujímavý priestor, kde je v súčasnosti *etnografická expozícia Duch národa*. A 17. júna 2005 sa po mnohoročnom úsilí o prienik do okresného mesta podarilo otvoriť vysunuté pracovisko v priestoroch Hornozemplínskeho osvetového strediska vo

Vranove nad Topľou. Expozícia pod názvom *Človek a život* má päť častí. Venované sú dejinám mesta, prírode, archeologickým pamiatkam, etnografickým zbierkam a história povstaní a vojen.

Múzeum sa čoraz viac profiluje ako inštitúcia, ktorého pracovníci sa zapájajú do celoštátnych i medzinárodných projektov v archeologickej, historickej, zoologickej a botanickej výskume. Archeologickej výskumu sa popri realizácii záchranných výskumov (vr. 2002 – 2005 bol realizovaný výskum na dvadsiatich dvoch lokalitách so zaujímavými výsledkami) sa v rokoch 2004 – 2005 uskutočňoval aj výskum na vedecké a dokumentačné účely. Múzeum ho realizovalo na Hrádku v Mrázovciach, okr. Stropkov, kde sa v spolupráci s anglickými archeológmi v rámci európskych projektov získali dôležité informácie o bratrickej pevnôstke z polovice 15. storočia. Zo starších výskumov je najdôležitejší dlhodobý výskum polykulturnej lokality čičviansky hradný vrch v katastri obce Sedliská.

Obr. 2. Časť archeologickej expozície

Historický výskum sa orientoval prevažne na výskum vystáhovalectva z východného Slovenska, dejiny 2. svetovej vojny a výskum obecných erbov. Zoologický výskum bol zameraný predovšetkým na mapovanie netopierov východného Slovenska, ďalej na výskum vtákov a cicavcov. V oblasti botaniky sa múzeum zapojilo do širších projektov mapovania rozšírenia inváznych druhov rastlín a trávinnej vegetácie.

Z výstavných počinov posledných rokov je treba spomenúť výstavu Petrolejové lampy, ktorá bola prvou výstavou múzea dovezenou spoza hraníc, z Poľska v r. 2003. V ponuke múzea boli viaceré ďalšie krátkodobé výstavy: archeologicke – Nie sme tu odvčera, Tajomstvá hradného vrchu, Premeny hliny, Čičva v čase (v obci Sedliská), Archeologicke pamiatky Zemplína vo fotografii; historické – Žili medzi nami, Čapajevovci, Erby miest a obcí vranovského regiónu, Bojovali za slobodu, Iskoni bě Slovo; umeleckovedné – Ikony, Hanušovce vo výtvarnom umení; etnografické – Veľkonočné reminiscencie, Kríž a kraslica, Na vajíčku maľované, Remeslo v zime, Čas radosti, veselosti, Vianoce krásny čas, Včera večar na valaše, Z babičkinej truhlice, Farby a vzory; prírodovedné – Pri vtáčich hniezdach, Chránené územia, Krásna jemných krídel, Príroda Domaše, Príroda lekáreň, Bojíme sa, lebo ich nepoznáme.

Pri propagácii múzea bola už po dva roky využitá možnosť prezentácie na Agrokomplexe v Nitre v rámci výstav Dovolenka na vidieku (2004) a Regióny Slovenska (2005).

V r. 2002 vydalo múzeum útlu knižku Nie sme tu odvčera, ktorá vznikla v súvislosti s rovnomenou archeologickej výstavou. Na tú istú výstavu nadväzovala aj ďalšia malá publikácia s archeologickým podtextom Spomienky z hliny. S oveľa odvážnejším titulom s medzinárodným dosahom sa múzeum popasovalo v rámci projektu Cesty minulosti – cesty súčasnosti (Phare CBC), kedy vydalo zborník referátov z medzinárodnej konferencie Experimentálna archeológia a popularizácia archeologickej bádania v múzejnej a školskej praxi. Odborní pracovníci pripravili tiež niekoľko obecných publikácií (Čaklov, Kamenná Poruba, Komárany, Merník, Sačurov) a publikovali celý rad príspevkov v odborných periodikách i v regionálnej tlači.

Popri napĺňaní múzejných činností sa nezabúda ani na kultúrno-výchovné aktivity. Od r. 2003 organizujeme cyklus koncertov spojených s rozhovormi so zaujímavými ľuďmi, nazvaný Popoludnia pri svietielku. Témami týchto stretnutí boli život a smrť, svetlo a tma, kríž a kraslica, slávni ľudia slovenských dejín a ī. Múzeum sa zapojilo do európskej aktivity francúzskych múzeí – v r. 2004 s téhou Ľudia a príbehy a v r. 2005 s téhou Svetlo v tme (múzeum v noci) v r. 2005. Pokračujeme, pravdaže, v osvedčených tradičných podujatiach, ako sú Otvorené dvere 18. mája (Medzinárodný deň múzeí), Stretnutie s princeznou (Medzinárodný deň detí), Malé veľkonočné a vianočné jarmoky spojené s prezentáciou remeselných činností, spolupodieľame sa na výstupe na hrad Čičva v rámci podujatia 101 slovenských hradov v prvú októbrovú sobotu. Pre školské návštevy ponúkame Poldeň v múzeu, ktorého náplňou je podrobnejšia prehliadka expozícií lektorovaná kurátormi zbierok, vychádzka za pamiatkami Hanušovciem, tvorivá dielňa v práci s hlinou a s drôtom, hry a súťaže.

Po niekoľkých rokoch stagnácie v akvizičnej činnosti sa zdá, že aj na tomto úseku pomaly svítia na lepšie časy. V poslednom období sme získali zaujímavé súbory jednako vlastným zberom (súbor archeologickej nálezov z Vlače, zo Sedlisk a z Mrázoviec), ako aj kúpou (etnografické, historické a paleontologické zbierky). Raritnú zoologickú akvizíciu – bobru – sme získali vďaka ochote zainteresovaných ľudí.

V r. 2004 odpredal zriaďovateľ múzea Prešovský samosprávny kraj jednu z historických budov spravovaných múzeom – renesančný Šóšovský kaštieľ (tzv. Malý) – mestu Hanušovce n. T. za 1,- Sk. V r. 2005 sa odpredala tiež

ďalšia nevyužívaná pamiatka – klasicistická kúria v Majerovciach. V správe múzea sú tak už len dve pamiatkovo chránené budovy a pamiatkovo chránený park. V rokoch 2003 – 2005 začalo múzeum riešiť dlhorčný problém s vlhkosťou kaštieľa odizolovaním základového muriva. S touto rozsiahloou investičnou akciou súvisí aj úprava terénu pred objektom, jeho odspádovanie a následné vytvorenie vstupného parteru v barokovom štýle. Technickými zásahmi sa tiež upravila narušená statika krovu. Práce financoval z väčšej časti zriadenec, Prešovský samosprávny kraj, sčasti získalo múzeum financie z projektu Pro Slovakia a Obnovme si svoj dom. Estetizáciu parteru, podobne ako úpravu renesančnej budovy, urobilo múzeum vo vlastnej rézii.

Obr. 3. Prechádzka storočiami na hrade Čičva – drvenie obilia a výroba keramiky v neolite.

systém v budove etnografickej expozície, dotvorenie expozície Ľudia a život, tvorba polyfunkčnej múzejnej dielne, reprezentatívna múzejná publikácia.

Múzeum si v r. 2005 pripomína 30. výročie svojho vzniku. Už tri desaťročia sa usiluje o záchranu, dokumentovanie a prezentáciu kultúrneho dedičstva vravnovského regiónu a širšej oblasti východného Slovenska. Ako jedno z najmladších regionálnych v dobe vzniku okresných múzeí má hanušovské múzeum neľahkú úlohu bežca, ktorý vybehol na trať s veľkým oneskorením za ostatnými. Pri zdrode múzea nestáli žiadni mecenári, ktorí by ho podporili, ani zberatelia, ktorí by mu venovali svoje vzácne zbierky. V materiálne nebohatom regióne nebolo možné očakávať zvlášť bohaté exponáty. A ak aj boli, niektoré z nich sa pred vznikom múzea dostali do zbierok iných, starších múzeí či galérií (gotická madona z Ďapaloviec, poklady minc z Michalku, Merníka a p.). Väčšina toho, čo dnes tvorí expozície hanušovského múzea (17 000 zbierkových predmetov) je výsledkom mravenčej práce jeho pracovníkov.

Pri príležitosti okrúhleho jubilea múzea vznikla publikácia, v ktorej sa okrem krátkych pohľadov do histórie dajú nájsť informatívne sprievodné texty ku všetkým expozíciam hanušovského múzea a informácie o dejinách múzejného sídla – Dessewffyovského kaštieľa v Hanušovciach nad Topľou.

Mária Kotorová-Jenčová

Pozvánka na výstavu

Podtatranské múzeum v Poprade v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre – pracoviskom Spišská Nová Ves a so Slovenskou speleologickej spoločnosťou – Speleoklubom Slovenský raj a Jaskyniarskou skupinou Spišská Belá Vás pozývajú na výstavu Jaskyne severného Spiša. Výstava v priestoroch Podtatranského múzea v Poprade bude prístupná širokej verejnosti od 3. 12. 2005 do 26. 02. 2006. Bude prezentovať výber jaskýň severného Spiša, z geomorfologických celkov Kozie chrbty, Levočské vrchy, Lubovnianska vrchovina, Pieniny, Spišská Magura, Vysoké a Belianske Tatry. Nebudú chýbať ukážky z novovojených jaskýň (napr. Mesačný tieň vo Vysokých Tatrách), resp. paleontologických a archeologických nálezov z jaskýň s doloženým osídlením (napr. Haligovce, Letanovce, Lučivná, Poráč, Spišská Teplica). Časť z nich skúmal aj nedávno zosnulý speleoarcheológ PhDr. Juraj Bárta, CSc., ktorého pamiatke je výstava venovaná.

Marián Soják

Členstvo v Učenej spoločnosti Slovenskej akadémie vied

Na 4. valnom zhromaždení Učenej spoločnosti Slovenskej akadémie vied 24. mája 2005 zvolila spoločnosť za svojho riadneho člena PhDr. Karola Pietu, DrSc. a za emeritného člena PhDr. Titusa Kolníka, DrSc. Zvolenie za člena US SAV je ocenením ich dlhoročnej vedeckej práce a uznaním ich vedeckej autority.

Riadnym členom a funkcionárom (podpredseda) Učenej spoločnosti SAV je od jej založenia prof. PhDr. Alexander Ruttikay, DrSc.

Poslaním US SAV je najmä:

- a) podporovať rozvoj vedy a rozširovať vedecké poznatky,
- b) zúčastňovať sa na reprezentácii akadémie doma a v zahraničí,
- c) sledovať etické otázky výskumu a aplikácie jeho výsledkov v praxi,
- d) spolupracovať s učenými spoločnosťami doma a v zahraničí,
- e) vyjadrovať sa k základným problémom a právnym normám vedy a techniky,
- f) iniciatívne sa vyjadrovať k smerovaniu výskumu v akadémii a v Slovenskej republike.

V súčasnosti má Učená spoločnosť SAV 45 riadnych, 24 emeritných a 7 čestných zahraničných členov.

Redakcia

Informátor SAS XVI/2005/2

Informátor SAS XVI/2005/2

Informátor SAS XVI/2005/2

Informátor SAS XVI/2005/2

Informátor SAS XV/2004/2

Cena ministra školstva SR za vedu a techniku „Sofia“

Pri príležitosti Týždňa vedy na Slovensku 7. – 13. 1. 2005 udelil minister školstva SR ceny „Sofia“ za vedu a techniku. V kategórii „Ucelené dielo vo vede a technike“ dostala cenu „za priekopnícke celoživotné dielo v oblasti keltskej a rímskej numizmatiky“ dlhoročná bádateľka z Archeologického ústavu SAV v Nitre PhDr. Eva Kolníková, DrSc.

Redakcia

Oceneným kolegom srdečne blahoželáme!

SPOMÍNAME

Akademik Josef Poulik a Slovensko K nedožitým 95. narodeninám

K profilujúcim osobnostiam európskej archeológie nepochybne patrí univ. prof. PhDr. Josef Poulik, DrSc. Je všeobecne známe, že s jeho menom sa nerozlučne spája éra veľkých systematických archeologických výskumov, najmä však výskum eponymnej veľkomoravskej lokality v Mikulčiciach.

Staršie archeologické generáčne vrstvy dôverne poznajú jeho mnohostranné a priateľské vzťahy k Slovensku, kde rád chodil a mal tu veľa priateľov – nielen z radov archeológie.

Aj v poslednom decení jeho života – azda viac ako predtým – neboli zriedkavé jeho návštevy v Nitre, kde sa v kruhu jemu blízkych ľudí vyjadroval k aktuálnym problémom archeológie, ktorej zasvätil celý život. Áno, plodný život akad. J. Poulika (*6. 8. 1910 – † 28. 2. 1998) bol v službách vedy. Prof. J. Poulik bol tvorcom významných vedeckých diel, ale aj hlavným inšpirátorom a gestorom nezabudnuteľnej výstavy VELKÁ MORAVA. A práve táto výstava svojho času preslávila česko-slovenskú archeológiu doma i v zahraničí.

Prof. J. Poulik sa narodil 6. 8. 1910 v Jiříkoviciach pri Brne. Svoj talent a schopnosti mohol naplno uplatniť až po skončení II. svetovej vojny, keď sa stal vedúcim brnianskej pobočky Štátneho archeologického ústavu. Odvtedy sa začína odvíjať aj jeho úzka spolupráca so slovenskou archeológiou a s jej reprezentantmi, najmä s AÚ SAV v Nitre. Táto spolupráca trvala až do jeho odchodu do večnosti, ako o tom svedčí aj jeho posledná návšteva v Nitre na jar v roku 1996.

Vedecká aktivita prof. J. Poulika bola obdivuhodná a rozsiahla – až do jeho skonu. Nebol iba významným reprezentantom česko-slovenskej, ale i medzinárodnej archeológie (člen viacerých akadémii, prezident Medzinárodnej

únie slovanskej archeológie, člen Stálej rady Medzinárodnej únie vied prehistorických a protohistorických pri UNESCO a i.).

Pred 10. rokmi – pri príležitosti jeho životného jubilea mal som s ním možnosť robiť interwiew, v ktorom sa o. i. vyjadril aj k aktuálnym problémom našej minulej i budúcej spolupráce. Jeho názory a postoje sú akýmsi krédom; sú aktuálne i v súčasnosti, ale sú predovšetkým aj svedectvom jeho srdečného vzťahu k Slovensku.

V spomenutom rozhovore hovorí prof. J. Poulik aj o Veľkej Morave, o tom, že jej „...tvorcami boli Slovania na Starej Morave a na Nitriansku..., dve navzájom – najbližšie slovanské vetvy.“ Výstavu Veľká Morava považoval za „...nepochybne veľký úspech českých a slovenských archeológov a skvelú reprezentáciu ich rodnych zemí v dobách niekedy zložitých a plných úskalí.“ V roku 1994 s nostalgiou konštatoval: „Kiež by sa opäť podobná akcia zopakovala! Som rád, že som mohol prispiet svojim podielom k osvetleniu dejinných osudov, života a kultúry dávnych Moravanov, tak úzko spätých so Slovanmi na Nitriansku.“

Moja posledná otázka v rozsiahlejšom rozhovore súvisela s budúcnosťou vzťahov Čechov a Slovákov a osobitne českých a slovenských archeológov. Domnievam sa, že práve táto odpoveď charakterizuje jeho vrelý vzťah k Slovensku.

„Často si spomínam na to, ako nám v Obecnej škole v Jiříkovicach pri Brne v mojej rodnej obci, rozprával pán učiteľ o Slovensku, zoznamoval nás nielen s poéziou a prózou slovenských klasikov z 19. a 20. storočia, ale učil nás i slovenské národné piesne. To všetko na mňa hlboko zapôsobilo a aj po rokoch mi utkvelo v pamäti. A po skončení druhej svetovej vojny, keď sa začali nadväzovať priateľské kontakty medzi českými a slovenskými archeológmi, sa mi naskytla príležitosť prispevať k tejto spolupráci. Aj preto dosiaľ s radosťou cestujem na Slovensko. Je to pre mňa vždy sviatok. Mám tu mnoho priateľov a verím, že priateľské vzťahy nielen medzi českými a slovenskými archeológmi, ale i medzi našimi národmi a republikami budú nadálej trvať k spoločnému prospechu. Ved' nás spájajú spoločné dejinné osudy, kultúrny i hospodársky vývoj, ktorých počiatky siahajú až do veľkomoravskej doby.“

Vážený pán profesor, spomíname na Vás a d'akujeme za všetko, čo ste vykonali pre vedu, poznanie našej spoločnej cesty dejinami, ktorej korene siahajú do 9. storočia. Pripomíname si Vaše nedožité 95. narodeniny aj preto, že ste nezabudnuteľnou osobnosťou, ktorá výrazne poznamenala aj dejiny slovenskej archeológie. Patrí Vám za to naša úprimná vdaka.

Jozef Vladár

JUBILEÁ

K sedemdesiatinám doc. PhDr. Juraja Pavúka, DrSc.

Popredný vedecký pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre doc. PhDr. Juraj Pavúk, DrSc., sa dňa 8. marca 2005 dožil 70 rokov. Je jedným z mála žijúcich prvých pracovníkov ústavu a jubileum ho zastihlo v dobrom zdraví a v neustálej vedeckej aktivite.

Jeho život sa začal odvíjať v rodnej obci v Kožanoch (okr. Bardejov), kde v rokoch 1941 – 47 vychodil šesť tried Rímsko-katolíckej ľudovej školy a postúpil do štvorročnej meštianskej školy v susednej obci Kurima. Tento nadaný a študijne výborne prosperujúci mládenec v r. 1951 na podnet vzdialeného pribuzného A. Rajniča školu prerušil a od 1. 2. 1951 nastúpil ako nekvalifikovaný laborant do Štátneho archeologického ústavu v Martine umiestneného vo vyvlastnenom letnom sídle T. G. Masaryka na Bystricke. Jubilant spomína, že tento neuvážený čin nikdy neol'utoval, pretože sa naraz ocitol v odborne aj intelektuálsky veľmi žičlivom prostredí. Do zamestnania ho prijal vtedajší riaditeľ prof. Dr. V. Budinský-Krička. V tom čase tam už pôsobil veľmi agilný Dr. A. Točík a v priebehu r. 1951 nastúpili aj ďalší mladí archeológovia – Dr. J. Bárta, Dr. I. Hrubec, Dr. J. Kudláček a antropológ MUDr. E. Vlček. Tam spoznal doc. Dr. J. Böhma, riaditeľa Štátneho archeologického ústavu v Prahe, Dr. L. Kraskovskú zo Slovenského národného múzea v Bratislave a Dr. J. Dekana, vtedy pracovníka Matice slovenskej v Martine. V jednom trakte bývalého Masarykovho letného sídla bola umiestnená aj slovenská Národná knižnica a vďaka porozumeniu zo strany jej vedenia J. Pavúk mohol v jej priestoroch tráviť všetok svoj voľný čas, a to aj vo večerných a nočných hodinách. Tam si rozšíril svoj obzor nielen v oblasti dejín umenia, histórie, literatúry, ale nadobudol aj hlbší záujem o archeológiu a dospel k poznaniu, že si nevyhnutne musí dokončiť prerušené štúdium. Podporili ho v tom Dr. A. Točík, ktorý mu dal dovolenkú a riaditeľ Nižšej strednej (premenovanej meštianskej) školy v Kurime A. Jarčuška. Popri zamestnaní tak aj v riadnom termíne školu úspešne ukončil. V jeseni r. 1951 bol zo Štátneho archeologického ústavu vyslaný do Výskumnnej expedície HUKO (hutný kombinát) so sídlom vo Veľkej Ide. Expedíciu viedol odborne rozhľadený a všeestranne vzdelaný L. Hájek z pražského archeologického ústavu. Aj na tento pobyt J. Pavúk spomína veľmi rád, pretože si rozhovormi s L. Hájkom rozšíril nielen svoje archeologické vedomosti, ale nadobudol aj prehľad o Prahe, o českej kultúre a o svetovej hudbe. V expedícii spoznal tiež mnohých českých a moravských archeológov, ktorí v miestach budúceho hutného kombinátu robili prieskumy a záchranné

výskumy. Vo Veľkej Ide došlo aj k udalosti, ktorá významne ovplyvnila ďalší život jubilanta. V jarných mesiacoch roku 1952 expedíciu navštívil Dr. O. Halaga, ktorý, poznajúc schopnosti a zdravú ambicioznosť J. Pavúka, rázne mu odporučil zamestnanie zanechať a pokračovať v štúdiu, ktoré mu v krátkom čase i sprostredkoval na I. štátom gymnáziu na Kováčskej ulici v Košiciach. Po intenzívnej príprave urobil J. Pavúk do konca školského roku 1951/52 skúšky zo všetkých predmetov za prvý ročník a ďalej už riadne pokračoval v štúdiu na tomto gymnáziu, ktoré s vyznamenaním skončil v roku 1954. Počas gymnaziálnych rokov ostal v kontakte s archeológou, pretože každé prázdniny pracoval na výskume v Barci a postupne sa zoznamoval s ďalšími archeológmi i s budúcimi kolegami. Po týchto skúsenostach bola jeho cesta k archeológii už priamočiara. V rokoch 1954 – 1959 študoval archeológiu na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, ktorú ukončil diplomovou prácou *Volútová keramika na Slovensku*. Do Archeologického ústavu SAV v Nitre nastúpil J. Pavúk 1. 7. 1959 a pracuje tu dodnes, od roku 2000 ako vedecký pracovník na dôchodku.

Odborné zameranie na štúdium neolitickej kultúry na západnom Slovensku J. Pavúk postupne rozšíril aj na ostatné oblasti strednej a juhovýchodnej Európy. V roku 1962 bol zaradený do internej vedeckej ašpirantúry, ktorú v roku 1965 ukončil obhajobou dizertácie *Kultúra s volútovou keramikou na Slovensku*; ňou získal ako dovtedy najmladší československý archeológ vedeckú hodnosť CSc. a v roku 1967 akademický titul PhDr. Pre J. Pavúka a pre jeho ďalšie odborné nasmerovanie malo v roku 1965 zásadný význam stretnutie s prof. Dr. V. Milojčicom z univerzity v Heidelbergu, ktorý ho pozval prednášať na kolokvium v jeho seminári. To bola jeho prvá prednáška v zahraničí, ďalšie, ešte v tom roku, realizoval na univerzite v Marburgu a v Römisches-Germanische Kommission vo Frankfurte nad Mohanom. V rokoch 1967 a 1968 sa spolu s manželkou Vierou Němejcovou-Pavúkovou zúčastnil na medzinárodnej expedícii v Obre v Bosne a na roky 1968 – 69 získal ročné štipendium od Nadácie Alexandra von Humboldta na návrh a odporúčanie prof. Dr. J. Milojčiča. Tento pobyt absolvoval v Heidelbergu a v rámci neho sa zúčastnil aj na výskume prof. Dr. V. Milojčiča v Grécku vo Volose-Pevkakii, čo ho viedlo k tomu, že sa začal zaoberať raným neolitom a jeho vnútorným členením na strednom Balkáne.

V prvej dekáde pôsobenia v AÚ SAV urobil J. Pavúk dôležité výskumy v Pečeňadoch, v Dvoroch nad Žitavou, na pohrebisku v Nitre a na sídlisku v Štúrove, neskôr k nim príbudi menšie aj veľkoplošné výskumy v Čataji, v Blatnom, v Budmericiach, v Žlkovciach a v Santovke, ktoré mnohostranne obohatili poznatky o neolite a eneolite na Slovensku. Okrem toho od roku 1979 J. Pavúk participoval na vedení slovensko-bulharského výskumu včasnoneolitickej tellu v Gálabniku v Bulharsku. Výskum oficiálne trval do roku 1993 a jeho výsledky boli už čiastočne zverejnené: p. napr. *Neolithische Tellsiedlung bei Gálabnik in Westbulgarien. Slov. arch. 32 1984, 195 – 228* (spolu s M. Čochadžievom); *Beitrag der Ausgrabung in Gálabnik zur Erforschung des Neolithikums in Südosteuropa. In: Varia Arch. Hung. II. Budapest 1989, 223 – 231* (spolu s A. Bakánskou); *Typologie und Stratigraphie der verzierten monochromen Keramik aus der neolithischen Tellsiedlung in Gálabnik. In: S. Hiller/V. Nikolov (Eds.): Karanovo III. Beiträge zum Neolithikum in Südosteuropa. Wien 2000, 263 – 272* (spolu s A. Bakánskou). V súčasnosti J. Pavúk ako spoluautor ukončuje svoju parciálnu časť monografie o tejto významnej lokalite.

Organizačné schopnosti J. Pavúka uplatnil v rokoch 1990 – 91 ako štatutárny zástupca riaditeľa AÚ SAV, tiež garant príprav XII. Medzinárodného kongresu UISSP v Bratislave (1991). V rokoch 1990 – 94 bol členom Rady vedečov SAV, od roku 1992 dve funkčné obdobia predsedom Vedeckej rady AÚ SAV. V roku 1995 Predsedníctvo SAV udelilo J. Pavúkovi Striebornú čestnú plaketu Ľudovíta Štúra za zásluhy v spoločenských vedách. V roku 1996 J. Pavúk obhájil vedeckú hodnosť DrSc. a v rokoch 1997 – 98 pôsobil opäť ako štipendista Nadácie Alexandra von Humboldta, tentoraz vo Frankfurte n/M., kde spracúval výsledky výskumu v Gálabiku a príležitostne prednášal na univerzitách v Berlíne, Kolíne n/R., Heidelbergu, Bambergu a Tübingene.

Treba pripomenúť ešte jednu významnú aktivitu J. Pavúka – od roku 1997 je ňou jeho pedagogické pôsobenie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, kde sa aj habilitoval (r. 1999) a externe tam prednáša dodnes. Jeho pedagogickú dráhu predchádzalo niekoľko semestrov prednášok na univerzitách vo Frankfurte n/M. (1986 – 87), v Bonne (1990 – 91) a v Heidelbergu (1992 – 93) ako hostujúceho profesora s plným úväzkom, tiež vyšie spomenuté príležitostné prednášky na viacerých univerzitách v rámci štipendia.

Bohatá publikáčná produkcia J. Pavúka presahuje dvesto publikáčnych jednotiek, je autorom vedecko-populárnej monografie *Umenie a život doby kamennej* (Bratislava 1981); monografie *Štúrovo. Ein Siedlungsplatz der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe* (Nitra 1994); spoluautorom v monografiách *Slovensko v mladšej dobe kamennej* (Bratislava 1970, spolu s J. Lichardusom, V. Němejcovou-Pavúkovou, S. Šíškom a J. Vladárom); *Okres Topoľčany. Historicko-vlastivedná monografia* (Topoľčany 1988; edit. V. Uhlár) a monografie *Siedlung und Gräber der Ludanice Gruppe in Jelšovce* (Nitra 1995; spolu s J. Bátorom).

V teoretickej oblasti sa J. Pavúk zameral na niekoľko okruhov. Prioritnými sú genetické a kultúrnohistorické problémy raných neolitickej kultúr, ich periodizácia a synchronizácia s inými kultúrami. Ide o staršiu a mladšiu lineárnu keramiku a želiezovskú skupinu v strednej a v juhovýchodnej Európe. Ním navrhnutá chronológia aj typológia lineárnej keramiky platí dodnes a jeho klasifikácia želiezovskej skupiny je dosiaľ jediná na Slovensku. Treba zdôrazniť, že problémy osídlenia v neolite a eneolite na Slovensku J. Pavúk vždy riešil vo vzťahu k životnému prostrediu. Zo štúdií zaobrájúcich sa týmito otázkami spomeniem aspoň niektoré: *Gliederung der Volutenkeramik in der Slowakei. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 5 – 20; Nové nálezy volútovej a želiezovskej keramiky v Kunove. Arch. Rozhl. 15, 1963, 277 – 289; Grab des Želiezovce-Typus in Dvory nad Žitavou. Slov. arch. 12, 1964, 5 – 68; Výskum*

neolitickeho sídliska v Štúrove. *Arch. Rozhl.* 19, 1967, 576 – 583; *Anteil des Želiezovce-Typus an der Genesis der Lengyel-Kultur. Štud. Zvesti AÚ SAV* 17, 1969, 345 – 360; *Chronologie der Želiezovce-Gruppe. Slov. Arch.* 17, 1969, 269 – 367; *Neolithisches Gräberfeld in Nitra. Slov. Arch.* 20, 1972, 5 – 105; *Zur Chronologie und zu kulturellen Beziehungen der älteren Linearkeramik. In: Actes du VIIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques* 2. Beograd 1973, 273 – 281; *Genetické a chronologické vzťahy lineárnej keramiky v strednom Podunajsku. In: Początki neolityzacji Polski południowo-zachodniej. Materiały konferencyjne. Wrocław 1979*, 69 – 80; *Ältere Linearkeramik in der Slowakei. Slov. Arch.* 28, 1980, 7 – 90; *Problem der Genese der Kultur mit Linearkeramik im Lichte ihrer Beziehungen zur Starčevo-Criş-Kultur. In: Problèmes de la neolithisation dans certain régions de l'Europe. Kraków 1980, 163 – 174; Vorbericht über die Ausgrabung der neolithischen Siedlung in Štúrovo. In: Siedlungen der Kultur mit Linearkeramik in Europa. Internationales Kolloquium. Nitra 1982, 207 – 226; Linearkeramische großbauten aus Čataj. Slov. Arch.* 34, 1986, 365 – 382; *Stará lineárná keramika na Slovensku a neolitizácia strednej Európy. In: M. Lutovský (ed.): Otázky neolitu a eneolitu 2003. Praha 2004, 11 – 28 atď.*

Ďalší významný okruh tvorí problematika vzniku a samostatného kultúrneho vývoja lengyelskej kultúry a jej vnútorná periodizácia a synchronizácia s inými kultúrami, napr. *K otázke synchronizácie lengyelskej kultúry na Slovensku a na Morave. In: Sborník II. Františku Vildomcoví k pětaosemdesátinám. Brno 1963, 26 – 28; Nové nálezy lengyelskej kultúry na Slovensku. Slov. Arch.* 13, 1965, 27 – 50; *Súčasný stav štúdia lengyelskej kultúry na Slovensku. Pam. Arch.* 72, 1981, 255 – 299; *Einige aktuelle Probleme zum Studium der Lengyel-Kultur. In: Internationales Symposium über die Lengyel-Kultur. Nitra – Wien 1986, 213 – 222; Postavenie fázy Moravany vo vývoji lengyelskej kultúry. In: M. Metlička (ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich zemí 2000. Plzeň 2001, 151 – 160; Hausgrundrisse der Lengyel-Kultur in der Slowakei. In: J. Eckert/U. Eisenhauer/A. Zimmermann (ed.): Archäologische Perspektiven – Analysen und Interpretationen im Wandel. Festschrift für Jens Lüning zum 60. Geburstag. Rahden/Westf. 2003, 455 – 470; Kommentar zu einem Rückblick nach vierzig Jahren auf die Gliederung der Lengyel-Kultur. Slov. Arch.* 52, 2004, 139 – 160 atď>.

V posledných rokoch J. Pavúk spolu s V. Karlovským rieši niektoré astronomicko-archeologicke problémy napr. *Astronomická orientácia rondelov lengyelskej kultúry. In: I. Cheben/I. Kuzma (ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín 2001. Nitra 2002, 113 – 128; Analýza rozmerov domov lengyelskej kultúry. Arch. Rozhl.* 54, 2002, 137 – 156 (spolu s V. Karlovským); *Orientácia rondelov lengyelskej kultúry na smery nízkeho a vysokého Mesiaca. Slov. Arch.* 52, 2004, 211 – 280 (spolu s V. Karlovským) atď.

Vedecký prínos doc. Dr. J. Pavúka na riešení fundamentálnych problémov neolitu nielen na Slovensku, ale aj vo vzťahu k juhovýchodnej Európe je zásadného charakteru. Treba si želať, aby mu obrovský odborný a intelektuálny potenciál a príznačná pracovitosť, ktorými jubilant disponuje, umožnili dokončiť všetky plánované úlohy. K tomu mu za seba aj celú archeologickú obec želám dobré zdravie a veľa životného optimizmu.

Darina Bialeková

K významnému životnému jubileu PhDr. Evy Kolníkovej, DrSc.

Životné jubileum PhDr. Evy Kolníkovej, DrSc., vedúcej vedeckej pracovníčky Archeologickeho ústavu SAV v Nitre, sme si o. i. pripomenuli aj jej pôsobivou prednáškou o minciach v laténskom osídlení Slovenska. Sprítomnili sme si tak skutočnosť, že na tomto – v jej živote jedinom – pracovisku pôsobí už viac ako polstoročie. A práve tento fakt nás nútí zamyslieť sa nad zmysluplnosťou ľudskej činnosti, kreativity, bez ktorej by nebol možný ani vzostup poznania a vzdelenosti.

Eva Kolníková sa narodila 20. apríla 1935 v Klokočove (dnes Příbor), okr. Nový Jičín, v rodnom kraji matky. Po absolvovaní Obchodnej akadémie v Nitre nastúpila Eva Valentová dňa 15. júna 1954 do AÚ SAV. Odvtedy až do súčasnosti tu pôsobí v rôznych pracovných i funkčných zaradeniach. Povedať, že je žijúcou legendou excellentného európsky uznávaného archeologickeho pracoviska nie je zveličené, najmä nie preto, že jej nesporné úspechy vo vede ju neustále inšpirujú k tvorivým činom, ako o tom svedčí aj jej bibliografia 1955 – 2005 (In: Slov. Arch. LIII-2, 2005, v tlači).

Cesta E. Kolníkovej k odbornému profilovaniu určite nebola nijako ľahká, ale ani priamočiara. Je príkladným svedectvom cielavedomej a húzevnatej práce, talentu, odovzdanosti vede, ktorej podriadila celý svoj doterajší život. Netreba vari ani zdôrazňovať, že je vedúcou osobnosťou slovenskej numizmatiky. Rád by som zvýraznil pravdivosť slov zakladateľskej osobnosti slovenskej numizmatiky PhDr. Ľ. Kraskovskej, CSc., keď pri príležitosti jej šestdesiatych narodenín uviedla, že „...osudy slovenskej numizmatiky sú dlhé roky spojené s osobnosťou Evy Kolníkovej“ (Slov. Num. 14, 1996, 251 – 263). Túto nezvratnú pravdu som demonštroval práve na príklade životného vedeckého diela E. Kolníkovej, keď som sa zamýšľal nad rozmernosťou jej tvorby pri príležitosti tohtoročného jubilea (PhDr. Eva Kolníková, DrSc. Životné a pracovné jubileum. Slov. Archeol. LXIII-2, 2005 – v tlači). Na spoločnej ceste životom, ktorú si zvolila s T. Kolníkom (9. júna 1956), a na ktorej obidvaja stále patria ku kmeňovým, či erbovým osobnostiam inštitúcie, ktorá sa v zložitých spoločenských pohyboch druhej polovice uplynulého storočia postupne transformovala na vedeckú ustanovizeň uznávanú nielen doma, ale najmä v zahraničí, dosiahla nespochybnielne

úspechy. Jej profesijná cesta viedla od technickej asistentky (1954 – 1962), odbornej pracovníčky (1962 – 1971) a samostatnej vedeckej pracovníčky (1971 – 1990) až k postu vedúcej vedeckej pracovníčky (od roku 1990).

Na tomto mieste sotva možno detailnejšie uvádzať a hodnotiť oblúk jej obdivuhodnej vedeckej a organizátorskej činnosti. Vyznačuje ju diplomová práca: „Význam mincí pre štúdium najstarších dejín Slovenska“ a – zatiaľ – rámcu jej aktuálna a prínosná štúdia o severoslovenských keltských minciach s hrboľom na averze (Slov. Num. 17, 2004, 11 – 52). Pokúsil som sa o takéto, pravdaže, iba stručné hodnotenie v spomenutom príspevku v Slovenskej archeológii (2005-1, v tlači). Osobitnú pozornosť som venoval aj jej samostatným knižným publikáciám a monografiám v spoluautorstve, ale aj nemenej závažným štúdiám, článkom a príspevkom (dovedna ide o 379 bibliografických položiek).

Považujem však za potrebné upozorniť, že jubilantku charakterizuje aj rozsiahla organizátorská práca v AÚ SAV v Nitre (vedúca oddelenia vedecko-technických informácií, vedúca protolistorického a historického oddelenia, vedecká tajomníčka ústavu a ī.). V rokoch 1980 – 1989 zastávala aj funkciu podpredsedníčky Numizmatickej komisie ČSAV a v rokoch 1986 – 1997 pracovala ako predsedníčka Komisie pre numizmatiku pri Vedeckom kolégii histórie SAV. Napokon v rokoch 1972 – 2000 bola aj výkonnou redaktorkou periodika Slovenská numizmatika.

Osobitne však vyzdvihujem skutočnosť, že sa stala iniciátorkou založenia edície BIOGRAFIE – BIBLIOGRAFIE – SPOMIENKY v rámci Nadácie, neskôr občianskeho združenia „Spoločnosť Antona Točíka“, kde zastáva funkciu statutarnej zástupkyne.

Možno konštatovať, že zodpovedný prístup k práci a príkladné plnenie povinností dokresľujú ľudský profil jubilantky ako integrujúcej osobnosti, ktorá nie je iba vynikajúcou odborníčkou v oblasti výskumu dejín peňazí, ale sa neobyčajne podnetne zaslúžila aj o rozvoj archeologického bádania na Slovensku. „Žiť na vavrínoch“ – aj keď už na to má právo – to je pre jubilantku terra incognita. Jej terajšie aktivity sú stále nielen inšpirujúce a hodné nasledovania, ale sú aj veľkým vzorom pre budúce generácie. Ved' všetky intelektuálne činy majú zmysel iba v pokračovaní.

Za výsledky mnohostrannej i priekopníckej práce bola ocenána v SAV viacerými vyznamenaniami, naposledy – pri priležitosti jej jubilea – Cenou ministra školstva Slovenskej republiky za ucelené dielo vo vede a výskume a zaradením medzi významné osobnosti SAV roku 2005.

Slovenskí archeológovia želajú z celého srdca pani Eve predovšetkým dobré zdravie, chvíle pohody a šťastia v rodine, v kruhu priateľov a ľudí, ktorí si ju vážia a majú radi.

Ad multos annos!

Jozef Vladár

Životné jubileum PhDr. Márie Lamiovej-Schmiedlovej, CSc.

Začiatkom mája t. r. sa popredná bádateľka na dobu rímsku PhDr. M. Lamiová-Schmiedlová, CSc. dožila významného životného jubilea, v súvislosti s ktorým chcela by som upozorniť na jej veľký vedecký a organizačný prínos v archeologickom bádaní východného Slovenska.

Skromná, ale veľkorysá a empatiou k ľuďom obdarovaná jubilantka, rodom Košičanka (nar. 5. 5. 1935), po vychodení základnej školy a gymnázia v Košiciach v rokoch 1953 – 1958 študovala archeológiu a klasickú archeológiu na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, z toho jeden semester (v r. 1955) na Karlovej univerzite v Prahe v seminári akademika Jana Filipa. Málokomu je známe, že ju ešte ako poslucháčku archeológie v roku 1957 vtedajší riaditeľ Archeologickej ústavu SAV v Nitre doc. dr. A. Točík, DrSc., v súvislosti s konaním medzinárodnej konferencie Limes romanus v Nitre, poveril urobiť revízny výskum jednej časti fortifikácie rímskeho tábora v Iži-Leanyvári. Po tejto úspešnej akcii v tom istom roku sa stala externou pracovníčkou AÚ SAV v Nitre.

Vysokoškolské štúdium ukončila M. Lamiová-Schmiedlová v roku 1958 diplomovou prácou *Spony z doby rímskej na Slovensku*, ktorá výšla v roku 1961 ako monotematické piatie číslo Študijných zvestí AÚ SAV. Po ukončení štúdia, teraz už ako riadna odborná asistentka, prešla pracovať do Výskumného pracovného strediska AÚ SAV v Košiciach, kde pracuje dodnes, v posledných rokoch ako emeritná vedecká pracovníčka. V roku 1968 získala vedeckú hodnosť CSc. prácou *Juhovýchodné Slovensko v dobe rímskej*. V tom istom roku obhájila aj akademický titul PhDr. Po dlhoročnej spolupráci s prof. dr. V. Budinským-Kričkom, DrSc., prevzala po ľom v r. 1974 vedenie tohto pracoviska a úspešne ho viedla až do r. 1981. V roku 1984 jej Predsedníctvo SAV udelilo striebornú čestnú plaketu Ľudovítu Štúra za zásluhy v spoločenských vedách. Ďalšie ocenenia a medaily získala za spoluprácu s viacerými inštitúciami a múzeami východného Slovenska a severovýchodného Maďarska; za monografiu *Zemplín - obec s bohatou minulosťou* (Košice 1993) sa stala čestnou občiankou Zemplína.

M. Lamiová-Schmiedlová sa po nástupe do VPS AÚSAV v Košiciach zamerala na súborné spracovanie doby rímskej na východnom Slovensku v širšom európskom kontexte a hlavne vo vzťahu s susedným oblastiam. S tým súviselo aj vypracovanie novej chronológie doby rímskej pre túto oblasť. To, čo v tomto smere vykonala je kapitálne a priam objavné. Systematicky zdokumentovala, vyhodnotila a publikovala staré fondy, obohatiac ich o svoje vlastné prieskumy a výskumy (napr. výskumy v Seni, Pederi, Šebastovciach, Ostrovanech, Prešove, Zemplíne atď.). Vo svojich štúdiách a prehľadoch podala prvýkrát v histórii východného Slovenska ucelený obraz o dobe rímskej

a začiatku sťahovania národov na tomto území. Z nich uvediem aspoň niektoré: *Doba rímska. Doba sťahovania národov* In: Kolektív autorov: Pravek východného Slovenska. Košice 1966, 173 – 210; *Výsledky výskumu doby rímskej na východnom Slovensku po roku 1945*. Nové Obzory 10, 1968, 255 – 263; *Römerzeitliche Siedlungskeramik in der Südostslowakei*. Slov. Arch. 17, 1969, 403 – 501; *Ältere römische Kaiserzeit in der Ostslowakei*. In: Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. Bratislava 1977, 201 – 208; *Römische Importe in der Ostslowakei*. In: Concilium Eirene 16, Proceedigs of the 16th International Eirene Conference, Prague 31.8. – 4.9. 1982. 2. Prague 1983, 201 – 206; *Nové nálezy z doby sťahovania národov z Ostrovian (okr. Prešov)*. In: Zborník prác Ludmily Kraskovskej (k životnému jubileu). Bratislava 1984, 131 – 136; *Beitrag zur Problematik der älteren römischen Kaiserzeit im oberen Theißgebiet auf Grundlage der Grabungsergebnisse in Zemplín*. In: Urzeitliche und frühhistorische Besiedlung der Ostslowakei im Bezug zu den Nachbargebieten. Nitra 1986, 245 – 250; *Evidence of Iron-Working during the Roman Period in Medzany*, Slov. Arch. 35, 1987, 27 – 40; *Chronologie der römischen Kaiserzeit in der Ostslowakei*. In: Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter. Materialien des III. Internationalen Symposium: Grundprobleme der frühgezeitlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonaugebiet. Kraków – Karniowice 3. – 7. Dezember 1990. Kraków 1992, 75-79; *A late 1st century B. C. 2nd century A. D. cemetery at Zemplín*. Slov. Arch. 38, 1990, 245 – 344 (spolu s V. Budinským-Kričkom); *Les armes et l'armement dans les nécropoles daces*. In: *Din istoria Europei Romane. Oradea* 1995, 105 – 110; *Dacians on the Territory of present day Slovakia*. Acta Mus. Porolissensis 21, 1997, 743-766; *Stempelverzierte graue Keramik aus römischer Zeit in der Ostslowakei*. Acta Mus. Porolissensis 21, 1997, 767 – 781; *Eine Emailfibelwerkstatt in der Nordostslowakei*. In: *International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st – 5th centuries A.D.* Aszód – Nyíregyháza (v tlači). M. Lamiová-Schmiedlová sa okrem vlastnej špecializácie na dobu rímsku venovala aj problematike praveku a včasného stredoveku, numizmatike, sklu atď. (napr. Košice v praveku a na úsvite dejín. Historica Carpatica 22, 1991, 7 – 23; K otázke provenience mincí z doby rímskej na východnom Slovensku. Slov. Num., 9, 1986, 131 – 144).

Diapazón odborného záujmu M. Lamiovej-Schmiedlovej je široký – iniciovala a podieľala sa, napríklad, na založení zborníka Východoslovenský pravek a ako redaktorka alebo spoluredaktorka sa pričinila o dobrú úroveň príspevkov nielen v tomto médiu, ale aj v časopise Historica Carpatica a v Nových Obzoroch. Záslužný kus práce vykonala v oblasti ochrany kultúrnych pamiatok na východnom Slovensku, na poli osvety a popularizácie, pri realizácii viacerých archeologických expozícii a výstav. Nemožno nespomenúť jej prednášky na Univerzite tretieho veku, ako aj vystúpenia v televízii alebo v rozhlasu, prácu v rôznych funkciách Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV a v Komisii pre archeologickú topografiu Slovenska, v rámci ktorej spolu s E. Mirošayovou vydala monografiu *Archeologická topografia Košice* (Košice 1991).

Odborná erudovanosť, znalosť niekoľkých cudzích jazykov a skvelé povahové vlastnosti umožnili M. Lamiovej-Schmiedlovej dobrú komunikáciu s domácimi i so zahraničnými odborníkmi, čo sa odrazilo v jej účasti na početných zahraničných aj domácich podujatiach o dobe rímskej, sama niektoré z nich aj organizovala. Publikáčna aktivita M. Lamiovej-Schmiedlovej presahuje 230 jednotiek a okrem už spomínaných monografií je tiež autorkou vedecko-populárnych publikácií *Trebišovská oblasť v praveku a na úsvite dejín* (Trebišov 1973) a *Keramika dvoch tisícročí* (Bratislava 1982). Zaujímavou súčasťou publikáčnej aktivity M. Lamiovej-Schmiedlovej sú neobvyčajne ľudsky koncipované zdravice a spomienky na tých, ktorí sa zaslúžili o vytváranie nálezového fondu alebo obrazu o pravekom až stredovekom vývoji na východnom Slovensku.

Záverom chcela by som svojej priateľke Médike, ako ju v súkromí oslovujeme, za seba, ale aj za celú archeologickú obec do ďalších rokov života popriat len to najlepšie a najkrajšie.

Darina Bialeková

OPUSTILI NAŠE RADY

Za PhDr. Miroslavom Štěpánkom, CSc.

Dňa 24. júna 2005 vo veku 71 rokov zomrel po ťažkej nemoci PhDr. Miroslav Štěpánek, CSc., český historik a archeológ, dlhoročný riaditeľ Encyklopedického institutu ČSAV v Prahe.

Narodil sa 10. januára 1934 v Liberci a po ukončení Strednej priemyselnej školy študoval história a archeológiu na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Po úspešnom ukončení štúdia v roku 1957 pôsobil ako muzeológ v Turnove, kde sa osvedčil ako schopný organizátor vo funkcii riaditeľa múzea. V roku 1958 odišiel pracovať do Historického ústavu ČSAV v Prahe. Tu sa venoval zložitým problémom stredoveku a počiatkov českých národných dejín. Výslednicou jeho štúdia je vynikajúca syntéza: „Opevněná sídlíště 8. – 12. století ve střední Evropě“, ktorá vyšla v roku 1965 v Prahe. V tejto priekopničkej práci, ale aj v ďalších závažných štúdiach, úspešne syntetizoval výsledky historických a archeologických výskumov, ktoré boli v tom

období v popredí európskej historiografie. Osobitnú pozornosť venoval najmä problémom metodológie a počiatkom feudalizmu, či už ide o dejiny, resp. štrukturálne zmeny stredovekého českého osídlenia, pravdaže v stredoeurópskom historickom kontexte.

V roku 1971 sa stal riaditeľom Encyklopédického institutu ČSAV v Prahe a okrem už spomenutých vedeckých problémov musel stále viac svojich aktivít venovať najmä náročným organizačným, ale i teoretickým problémom encyklopédickej tvorby. Svedčia o tom viaceré základné štúdie, ale najmä projekty encyklopédických diel, ktoré úspešne realizoval (trojzväzkový Ilustrovaný encyklopédický slovník, šesťzväzková Malá československá encyklopédia a ī.). Netreba vari ani zdôrazňovať, že v týchto dielach je veľmi výrazne zastúpená aj archeologická problematika, ktorá sa stala jeho srdcovou záležitosťou.

M. Štěpánek sa významne podieľal i na práciach súvisiacich s realizáciou projektu Encyklopédia Slovenska. Ako člen Vedeckého kolégia história ČSAV spolupracoval s poprednými reprezentantmi českej a slovenskej archeológie a od roku 1980 až do roku 1990 bol aj predsedom Československej archeologickej spoločnosti. Spomínam si – ako vtedajší predseda Slovenskej archeologickej spoločnosti a súčasne i prvý podpredseda Československej archeologickej spoločnosti, na mnohé naše pracovné i priateľské stretnutia i na všetky jeho aktivity – v neľahkých spoločenských pohyboch osemdesiatych rokov, ktoré smerovali k presadzovaniu postavenia archeológie v systéme spoločenských vied. Aj vďaka tomu, že vtedajším podpredsedom ČSAV pre spoločenské vedy bol medzinárodne uznávaný vedec, akademik Josef Poulik, sa prehľbovala spolupráca slovenských a českých archeológov v rôznych oblastiach nášho vedeckého bádania.

V tejto spomienke som chcel priblížiť život a dielo vzácneho človeka a priateľa, ktorý sa nezmazateľne zapísal aj do analóv slovenskej archeológie. Nielen konkrétnou pomocou súvisiacou s účasťou na redakčných radách časopisu Slovenská archeológia, na rôznych sympóziách, kolokviách, komisiach na archeologických výskumoch, v komisií pre obhajoby kandidátskych a doktorských prác, ale najmä rozmanitými aktivitami pri posudzovaní monografií slovenských archeológov, každoročnom hodnotení úrovne slovenskej archeologickej spisby a najmä výsledkov plnenia štátneho plánu základného výskumu vo Vedeckom kolégium ČSAV. Patrí mu za to naša úprimná vďaka.

Mirko Štěpánek bol polyhistor a človek veľkého intelektu. Ochotný vždy nezištne pomôcť. Mal renesančné vedomosti, bol zapáleným vedcom a nedostižným majstrom slova. Jeho nádherná čeština, schopnosť precízne formulovať myšlienky, jeho zanietenosť pre história, neobyčajná kreativita, rozhľadenosť v literatúre, v umení – a vôbec vo všetkých oblastiach vedy. To boli atribúty, ktoré ho inšpirovali k veľkým tvorivým činom. Odišiel do nenávratna, ale jeho dielo zostáva.

Takto je zapisaný navždy v našich srdciach i spomienkach.

Čest' jeho pamiatke!

Jozef Vladár

Za Mikulášom Červeňanským (12. 6. 1939 – 16. 9. 2005)

Vzhľadom na vrodený životný optimizmus a večný úsmev sme sa až priskoro, po ľažkej dlhej chorobe, navždy rozlúčili s reštaurátorom Historického múzea SNM a s fotografom Mikulášom Červeňanským, známym v archeologických kruhoch predovšetkým vďaka jeho mimoriadne kvalitným fotografiám, ktoré v priebehu posledných troch desaťročí sprevádzali takmer všetky populárne a populárno-vedecké publikácie nielen z nášho vedného odboru, ale aj z histórie, z etnografie a z dejín umenia. M. Červeňanský začal ako samouk, no vďaka výtvarnému talantu vedel vdýchnuť fotografovaným artefaktom neopakovateľnú atmosféru a často v nich objavil to, čo bolo bežnému pozorovateľovi utajené. Svojim originálnym pohľadom na fotografovaný predmet sa postupne prepracoval nielen na "dvorného" fotografa mnohých renomovaných autorov, ale stal sa aj žiadaným tvorcom a spolutvorcom reprezentačných publikácií doma i v zahraničí. Na M. Červeňanského budeme spomínať nielen ako na uznávaného fotografa, ale aj ako na priaznivca archeológie a vynikajúceho spoločníka.

Vladimír Turčan

PhDr. Juraj Bárta, CSc. (1923 – 2005)

S hlbokým zármutkom sme prijali správu, že 2. októbra 2005 opustil naše rady dlhoročný pracovník Archeologickej ústavu SAV Nitra PhDr. Juraj Bárta, CSc., ktorý celý svoj život zasvätil poznávaniu čias dávno minulých.

Už v roku 1951 nastúpil do Štátneho archeologickejho ústavu v Martine-Bystričke, kde sa hned zapojil do vedeckej práce, v ktorej pokračoval aj po vzniku Archeologickejho ústavu SAV v Nitre. Od začiatku sa intenzívne venoval systematickému prieskumu a terénnemu archeologickemu výskumu paleolitu a mezolitu na Slovensku, čím prispel k vyplneniu bielych miest na archeologickej mape Slovenska.

Počas svojho aktívneho pôsobenia realizoval Dr. J. Bárta početné archeologicke výskumy otvorených sídlisk v oblastiach so sprášovým pokryvom – z najvýznamnejších

treba spomenúť Vlčkovce, Nitru, Trenčín, Moravany nad Váhom, Nové Mesto nad Váhom, Trenčianske Bohuslavice. Na základe v teréne získaných poznatkov postupne prinášal obraz o paleolitickom vývoji Slovenska. Výsledky archeologických výskumov publikoval nielen v domácich ale aj v zahraničných časopisoch. Jeho práce ani dnes nestrácajú na aktuálnosti a sú základom pre riešenie stratigrafie, typológie i chronológie paleolitického vývoja na západnom Slovensku. Súhrn dovtedajších poznatkov bázania o kultúrnom vývoji staršej doby kamennej na Slovensku spracoval v rovnomennej monografii, ktorá i po štyridsiatich rokoch od jej vydania je jediným súborným dielom o tomto úseku pravekých dejín Slovenska, a to i z pohľadu vývoja ľudskej populácie a prírodného prostredia. Nie menej dôležitou oblasťou, ktorej sa Dr. J. Bárta venoval, bolo obdobie mezolitu. Výskumom dokázal jeho existenciu na juhozápadnom Slovensku, čím preklenul hiát v pravekom osídlení v období pred vznikom prvých roľníckych kultúr na sledovanom území. Výsledky spracoval a publikoval v rozsiahlej štúdiu, ktorá doteraz nebola prekonaná.

Vo svojej vedeckej práci venoval zvýšenú pozornosť problematike pravekého osídlenia jaskyň, ktorá sa stala aj témovej dizertačnej práce obhájenej v roku 1952. V nej zosumarizoval a vyhodnotil dovtedajšie poznatky o kultúrnom vývoji v spojitosti s prírodným prostredím najstarších ľudských komunit. Práve „jaskyniarstvo“ sa Dr. J. Bártovi stalo najväčšou väšňou. So zanietením a húževnatostou sa pustil do skúmania slovenských jaskyň a dokumentovania dovtedy známych nálezov. Nie náhodou spájame jeho meno aj so začiatkom speleoarcheologickej výskumu na našom území. Poukázal na význam osídlenia jaskyň aj v iných obdobiach pravekého vývoja Slovenska. Svoj výskum zameral aj na získavanie podkladov o využívaní jaskyň ako úkrytov počas národnoslobodzovacieho boja. Jeho aktivita je známa aj medzi speleológmi; s viacerými z nich úzko spolupracoval a odmenou mu bola záchrana mnohých artefaktov. Aby mohol svoje poznatky a získané výsledky vedecko-výskumnej činnosti predložiť širokej vedeckej komunite, upriamil svoje štúdium aj na oblasť kvartérnej geológie.

Veľmi prezieravo zameral svoj výskum aj na určovanie nielen základnej surovinovej bázy silicitorov a ich proveniencie, ale túto výzvu doby podložil aj vedecky. V šesťdesiatych rokoch minulého storočia stál pri začiatkoch petroarcheologickej výskumu na Slovensku i pri zdrode a rozvíjaní spolupráce s petrografom prof. Dr. M. Miškom. V tom období ako jediní urobili výbrusy z paleolitických kameninových artefaktov z viacerých nálezisk z juhozápadného Slovenska. Dr. J. Bárta sa stal aj objaviteľom prvej pravekej ťažobnej jamy na limnosilicite v Bartošovej Lehôtku.

S menom Dr. J. Bártu bude navždy spojené aj znovuzískanie jedinečného umeleckého diela z obdobia paleolitu – Moravianskej venuše, ktorá sa po dlhých rokoch od svojho nájdenia vrátila do nášho zbierkového fondu práve vďaka jeho nesmiernej húževnatosti. Výnimočnosť nálezu potvrzuje aj jeho zaradenie do emisného radu „Umenie 2006“ Slovenskej pošty. Je iróniou osudu, že vydania tejto známky sa Dr. J. Bárta nedožil.

Juraj Bárta neboli len vedcom, ale aj zaslúžilým a aktívnym členom Slovenskej archeologickej spoločnosti a popularizátorom vedeckej práce.

Nie všetko sa dá spomenúť. Veľkosť zanechaného diela o najstarších dejinách ľudstva, ktorým sa náš priateľ a kolega venoval, je nespochybniťa a budú z neho ešte dlho čerpať aj nasledujúce generácie bádateľov. Vedeli sme o viacerých jeho plánoch, ktoré sa mu už, žiaľ, nepodarí naplniť.

V našich myslach ostane a z povedomia slovenskej archeologickej obce sa meno Juraj Bárta nevytráti.

Čest' Tvojej pamiatke!

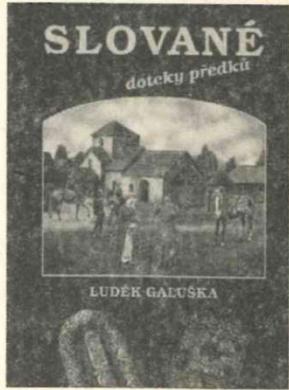
Ivan Cheben

NOVÉ PUBLIKÁCIE

Jurkovič, Emil: Dejiny kráľovského mesta Banská Bystrica. Vydalo občianske združenie Pribicer – 1. banskobystrická vzdelávacia a kultúrna spoločnosť pre Mesto Banská Bystrica 2005. 550 strán, tvrdá väzba, 1. vydanie. Vydané pri príležitosti 750. výročia mesta Banskej Bystrice. Z originálu preložil Mgr. Imrich Nagy. Preklad 3 000- stranových rukopisných dejín Banskej Bystrice od Emila Jurkoviča, profesora klasických jazykov na Vyšom kráľovskom katolíckom gymnáziu v Banskej Bystrici, objednaných mestským zastupiteľstvom Banskej Bystrice v roku 1896 a dokončených v Budapešti v roku 1922.

Brezno v premenách času. Monografia mesta. Pre Mesto Brezno vydalo Štúdio HARMONY, s. r. o. Banská Bystrica v roku 2005. 256 strán. Zostavovatelia: Štulrajterová, A. - Weiss, J. Štúdie z geografie, archeológie, história, demografie, kultúry, športu, školstva, cirkevných dejín, urbanizmu a architektúry. Kolektív autorov: J. Alberty, L. Bartko, Z. Bošel'ová, M. Bovan, L. Čavojský, L. Fillová, A. Gajdoš, I. Krištofová, R. Lacko, L. Lichvár, M. Mácelová, J. Sedliaková, A. Štulrajterová, E. Švajdová.

Marta Mácelová

Luděk Galuška, Slované dotecky předkù. O životě na Moravě 6.-10. století. Brno 2004. Vydalo Moravské zemské muzeum, Obec Modrá a Krajská knihovna Františka Bartoše. Publikácia vznikla v rámci projektu Moravia Magna pod patronáciou Union académique internationale Bruxelles a Union internationale des sciences préhistoriques et protohistoriques (CIPSH-UNESCO). Vydané publikácie finančne podporili Zlínsky a Juhomoravský kraj.

L. Galuška, autor monografií *Velká Morava* (1991) a *Uherské Hradiště - Sady*. *Křesťanské centrum říše Velkomoravské* (1996), sa svojou poslednou publikáciou prihovára ako odborníkom, tak aj širšiemu okruhu čitateľov, ktorí majú záujem o národné dejiny. Autor v nej zhrňuje doterajšie poznatky o staroslovanskej spoločnosti a to od príchodu Slovanov na naše územie až po zánik Veľkej Moravy. Vzhľadom na názov inštitucionálneho projektu "Podíl Moravy na procesu vzniku a vývoje ideje české státnosti," v rámci ktorého kniha vznikla, je pochopiteľné, že jej obsah je postavený predovšetkým na využití doterajších poznatkov z výskumov na Morave, avšak v kontexte stredoeurópskeho vývoja v 5. až na začiatku 10. storocia. Je až obdivuhodné, ako autor na 148 bohatoh ilustrovaných stranach dokázal podať ucelený obraz o materiálnej aj duchovnej kultúre našich predkov. Text publikácie je rozvrhnutý do deviatich kapitol so subkapitolami, ktoré uzatvára súpis najdôležitejšej odbornej literatúry. Z informatívnych dôvodov uvediem celú štruktúru monografie, ktorá je nasledujúca:

1. O slovanském dávnověku - Krátce o etnogenezi Slovanů, Soudobé písemnictví o prvních Slovanech;
2. O dějích na Moravě v 5.-6. století - Poslední Germáni, První Slované;
3. O životě na slovanské vesnici - Přírodní prostředí, Osady a Vesnice, Obydlí (Zemnice, Nadzemní obydli, Interiér a jeho výbava), Obživa na poli, v sadě, vinici a v lese (Zemědělství, Ovocnictví a vinařství), Obživa chovem a lovem zvěře (Chov zvěře, Lov divoké zvěře, Rybolov), Strava a její příprava (Potraviny rostlinného původu, Potraviny živočišného původu a tekutiny, Podomácka malovýroba);
4. O dějích na Moravě v 7. a 8. století - Avari, Slované a Frankové, Společenské poměry;
5. O duchovnu Slovanů - Pohanské náboženství (Bohové a jejich svatyně, Duchové a démoni, posvátné rostlinky a zvířata, Kněží, čarodějové a jejich praktiky), Slavnosti a lidové zvyky (Všelidové roční svátky a slavnosti, Člověk a významné dny jeho života), Smrt a žárový pohřební ritus (Smrt a nasledující tři dny, Morava v žáru pohřebních hranic);
6. O dějích na Moravě v 9. století - Vznik státu a církve a boj Moravanů za nezávislost, "Hé Megalé Moravia" - Velká Morava;
7. O životě v mocenských centrech a na hradištích - Hradiska mocenská centra (Vývoj a členení, Opevnění a zástavba, Sidla velmožů a knížat a obydli prostého lidu), Panovník, velmoži a tí ostatní (Diferenciace společnosti, Oděv a kroj, Fyzický vzhled, zdravotní stav a hygiena), Bojovníci - družinici a branná pohotovost (Skladba ozbrojených složek, jejich výzbroj a výstroj, Strategie a taktika), Specializovaní výrobci a řemeslnici (Hutníci, kováři a klenotníci, Zpracovatele dřeva, parohu, kamene a hlíny, Organizovanost a úroveň specializované výroby), Kupci, prodejci a lid směřující (Trhy Moravanů, Dálkové cesty a importované zboží, Kupci, obchod a exportované zboží);
8. O křesťanství na Moravě - Křesťanství a jeho praxe v běžném životě (V době učitelů z Bavor, Vlach a Němců, V době byzantské misie a Metodějova arcibiskupství), Církevní organizace a její představitelé (Vývoj církevní organizace a její ústředí, Klerici), Křesťanství v archeologických pramenech (Církevní architektura, Hroby a předměty křesťanského charakteru);
9. O konci Velké Moravy - Zánik Velké Moravy v písemných pramenech, Přelom 9. a 10. století očima archeologa a jedna hypotéza; Použitá literatura.

Kniha L. Galušku je bohatoh ilustrovaná mapami, kresbami (mnohé z nich sú dielom autora), modelmi, rekonštrukciami, fotografiemi (čiernobiele aj farebné) terénnych situácií, objektov a nálezov, hodne je využitý súvteký ikonografický materiál, ktorým autor buď dokumentuje alebo konfrontuje dejepisné alebo nálezy. O úrovni obsahovej stránky textu citujem výňatok z lektorského posudku PhDr. V. Vavřinka, CSc. "Text je založen na dokonalé znalosti současných odborných poznatků i vedeckých diskusí, v nichž často nedochází k jednoznačným, obecně přijatým závěrům, ale autor je skutečně mistrně shrnuje a předkladá čtenáři ucelený obraz, který ho nepochybne zaujmeme" - a s tým možno plne súhlasiť.

Darina Bialeková

OZNAMY REDAKCIE

Zjazd slovenských archeológov 2006 a Výročná členská schôdza Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV

Členovia výboru SAS na svojich zasadnutiach v dňoch 30. septembra a 6. decembra 2005 zhodnotili predložené písomné ponuky na organizovanie Výročnej členskej schôdze Slovenskej archeologickej spoločnosti a Zjazdu slovenských archeológov 2006. Hlasovaním členovia rozhodli, že budúcoročné stretnutie sa uskutoční v dňoch 25. – 27. apríla 2006 v Trebišove a jeho organizátormi budú Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV, Archeologický ústav SAV Nitra a Vlastivedné múzeum v Trebišove. Rokovanie i pracovná časť podujatia bude v konferenčnej sále (zrkadlová sieň) Vlastivedného múzea v Trebišove.

Trvanie výročnej schôdze i zjazdu je na základe návrhu predloženého PhDr. J. Chovancom, PhD., naplánované na tri dni. Účastníkom, okrem doteraz všeobecne zaužívaného programu členeného do dvoch častí, ponúka aj možnosť vybrať si na tretí deň z dvoch exkurzií. 1. na trase: Trebišov – Zemplínske Hradište – Cejkov – Brehov – Zemplín (keltsko-dácke oppidum a slovanské hradisko) – Somotor (výšinné sídlisko kultúry Gáva) – Veľký Kamenec (zrúcanina stredovekého hradu) – Streda nad Bodrogom – Klin nad Bodrogom (zrúcanina stredovekého kostola, najnižšie položené miesto na Slovensku) – Viničky – Bara (Malá Bara – románsko-gotický kostol) – Borša (renesančný kaštieľ) – Malá Tŕňa (kontrola tokajských vínnych pivnic). 2. trasa je naplánovaná po pamiatkach v Sátoraljaújhely (bývalé sídlo Zemplínskej župy) – Füzér (pamiatkovo upravená zrúcanina stredovekého hradu) – Sárospatak („Atény na Bodrogu“; hradné múzeum, kláštor, hradný kostol). Nechýba ani ponuka zameraná na pamäti hodnosti v Trebišove (základy románskeho kostola sv. Ducha, hrad Parič, mauzóleum grófa Júlia Andrassyho, grófsky park, klasicistický gréckokatolícky chrám Nanebovzatia Panny Márie, gotický rímskokatolícky kostol Navštívenia blahoslavenej Panny Márie, kaštieľ Andrassyovcov-múzeum).

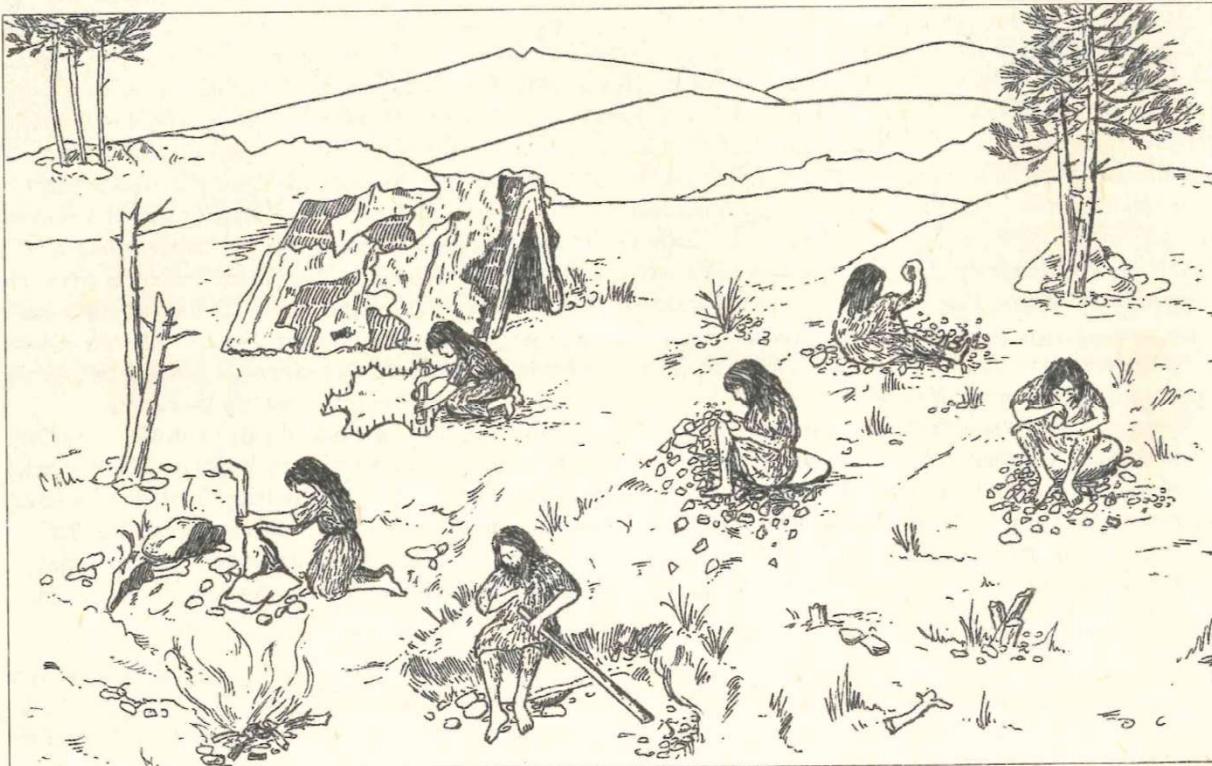
PROSÍME ZÁJEMCOV O VYPLNENIE A ZASLANIE PRIHLÁŠOK NA ZJAZD 2006 DO 28. 2. 2006.
Ďakujeme!

Výbor SAS

Plán činnosti na rok 2006 – výzva

Výbor SAS prijíma do 20. 1. 2006 návrhy na akcie (činnosť Spoločnosti) a ich podporu na rok 2006. Ako každý rok, aj teraz sa Spoločnosť bude uchádzať o podporu z Rady slovenských vedeckých spoločností.

REDAKČNÁ UZÁVIERKA NASLEDUJÚCEHO ČÍSLA JE 31. 3. 2006!!!

PF 2006

Vydáva Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre (Akademická 2, 949 21 Nitra).
Hlavný redaktor: Mgr. L. Benediková, Redakčná rada: PhDr. I. Cheben, CSc., PhDr. J. Chovanec, PhD., Mgr. R. Malček, Mgr. M. Soják, PhD., PhDr. V. Turčan. Počítačová sadzba: L. Benediková, P. Červeň. (Na embléme pintadera zo 6. stor. pred Kr. zo Smoleníc. Návrh a grafické stvárnenie J. Maretová).
Tlač: Michel Angelo Nitra